

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PRÁVNICKÁ

Diplomová práce

Iracionální prostředky v českém procesním právu

Mgr. Luboš Oujezký

Plzeň 2013

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PRÁVNICKÁ

Katedra právních dějin

Diplomová práce

Iracionální prostředky v českém procesním právu

Mgr. Luboš Oujezký

Studijní obor: Právo a právní věda

Obor: Právo

Vedoucí práce: prof. JUDr. PhDr. Karolína Adamová, CSc., DSc.

Plzeň, 2014

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma:

„Iracionální prostředky v českém procesním právu“ vypracoval samostatně pod odborným vedením vedoucí práce za použití pramenů uvedených v příložené bibliografii.

V Praze dne 24.3.2014

.....

Mgr. Luboš Oujezký

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě bych chtěl poděkovat v první řadě své vedoucí práce **prof. JUDr. PhDr. Karolíně Adamové, CSc., DSc.**, za odborné vedení, rady, trpělivost a vstřícnost v přístupu. Dále bych chtěl poděkovat všem respondentům, kteří se podíleli na empirické části práce.

Děkuji, Mgr. Luboš Oujezký

Anotace:

Práce se zabývá otázkou iracionálních důkazních prostředků v českém procesním právu, jejím obsahem je problematika božích soudů, které se užívaly jako důkazy v procesním právu, způsoby jejich použití, jejich vývoj a následný zánik. Dále se práce věnuje právu útrpnému, mučení, nástrojům, které se k mučení užívaly, a ve svém výsledku by měla dát základní pohled na tuto problematiku dějin práva.

Klíčová slova:

Ordál, boží soud, zkouška železem, zkouška vodou, soudní souboj, soudní přísaha, tortura, právo útrpné, mučení.

Annotation:

The work deals with the issue of irrational evidence in Czech procedural law, the content is the issue of God's courts, which were used as evidence in procedural law, methods of their use, their development and subsequent disappearance. It focuses the law of torture, torture instruments that were used to torture, and in the end should give a basic overview of the history of this issue rights.

Keywords:

Ordeal, God's judgment, the test iron, the test water, judicial duel, judicial oath, torture law, torture.

Obsah

Úvod.....	7
2. O ordálech obecně	9
3. Jednotlivé druhy ordálů	14
3.1. Ordál vodou.....	14
3.2 Ordál železem.....	17
3.3 Ordál soubojem.....	20
3.4 Ordál broděním	30
3.5 Ordál přísahy na žhavém železe.....	30
3.6 Ordál losem	33
4. Ordálová přísaha	34
5. Zánik ordálů.....	37
6. Právo útrpné	38
7. Nástroje užívané k mučení.....	49
7.1 Palečnice	49
7.2 Španělská bota	50
7.3 Šněrování rukou	51
7.4 Natažení na skřípec (žebřík).....	52
7.5 Mučení pomocí ohně.....	52
8. Anketa – iracionální důkazní prostředky českého procesního práva.....	54
Závěr	62
Resumé	65
Seznam použité literatury:	67
INTERNETOVÉ ZDROJE:.....	69

Úvod

Tématem mé diplomové práce jsou iracionální důkazní prostředky v českém procesním právu. Musíme si uvědomit, že moderní soudní systém tak, jako ho známe v dnešní podobě, zde nebyl vždy. Dnes víme, že soud je obsazen profesionály s bohatými zkušenostmi, celý proces vyšetřování se opírá o moderní metody, které mohou prokázat či vyvrátit vinu spolehlivými prostředky o kterých nebude pochyb. Nelze tedy vinu dokazovat formou pocitů, domněnek atd., ale na základě předložených důkazů a přesvědčivých faktů.

Výše uvedené ale neplatilo vždy. V dobách dávných se naši předkové snažili prokázat vinu obviněného takovými prostředky, jejich přípuštění jako důkaz je v dnešní době absolutně nemyslitelné. Prim hrály tzv. ordály – boží soudy, mučení obviněných, zkrátka prostředky zcela iracionální. Jak vědecká, technická, ale i celková sociální vyspělost tehdejší společnosti byla na nesrovnatelně nižší úrovni než je dnes a proto při jevech či úkazech, které neměly racionální vysvětlení, naskývalo se řešení poměrně jednoduché – přijmout řešení iracionální, tedy záštitu bytosti nadpřirozené, nějakého magického předmětu či magie celkově.

V první kapitole si osvětlíme pojem ordálů, jejich vznik, způsob užití, tedy případy, kdy bylo možné božího soudu využít, dále uvedu nejstarší prameny, které přímo boží soud, jako důkazní prostředek, uvádějí. V kapitolách následujících si přiblížíme jednotlivé druhy ordálů – konkrétně ordál vodou, železem, soudním soubojem, broděním, ordál přísahy na žhavém železe a jako poslední ordál losem.

Kapitola následující se bude věnovat ordálové přísaze, která postupem doby začínala nabírat na síle a vytlačovala dosud zaběhnuté obyčeje v podobě klasických božích soudů.

Jak doba ubíhala, tak se čím dál tím více projevovaly názory, které žádaly zrušení ordálů. Zániku ordálů v českých zemích se bude věnovat kapitola pátá.

Moderní kriminalistická věda, stejně tak jako trestní proces detailně popisují trestní řízení, které je založena na základních zásadách, což jsou vůdčí právní ideje, které zaručují to, že celý trestní proces se bude odehrávat podle předem daných a jasně stanovených pravidel. Mezi nejdůležitější patří ku příkladu presumpce nevinu, dále zásada nezávislého a nestranného soudu, zásada nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege, kterou formuloval italský právník Caesere Beccaria, jenž zastával názor, že zločin není závislý na

posedlosti jedince d'áblem. To se psal rok 1764. Z toho vidíme, že moderní soudnictví prošlo dlouhou a často velmi trnitou cestu k dnešní podobě.

V dobách dávno minulých žádná ze zmíněných zásad neplatila a trestní řízení bylo zcela v rukou osob, které měly trojí funkci. Byly zároveň soudcem, advokátem i prokurátorem. Dokazování, a nutno podotknout, že velmi často i osob nevinných, bylo založeno na presumpci viny, přičemž nevina se měla teprve prokázat. Prokázání předcházelo mučení, neboť samotnému přiznání se nepřikládala velká váha a proto bylo nutné vše potvrdit na mučidlech. Tímto se bude zabývat kapitola šestá.

Cílem této práce není podat vyčerpávající přehled o všech iracionálních důkazních prostředcích, které procesní právo využívalo k prokázání viny, ale i nevinu obviněného, nýbrž podat jakýsi základní přehled těch, z mého pohledu, nejdůležitějších a nejvýznamnějších prostředků, které ovládaly důkazní řízení. Přál bych si, pokud si tuto práci přečte odborník, anebo laik, aby ho tato práce nějakým způsobem obohatila, zejména tím, že si připomene, jak dlouhá a složitá byla právní cesta k moderní justici anebo si uvědomí, že i přes zákony, které jsou jistě nedokonalé a je na nich co zlepšovat, nejsou ve svém důsledku tak špatné, jak se na první pohled zdá a že mu přinášejí užitek, ochranu, svobodu a v neposlední řadě také spravedlnost, o což byla v dobách minulých nouze.

2. O ordálech obecně

Stejně tak jako všude jinde v Evropě snažili se soudci dopátrat pravdy cestou logickou a racionální, avšak byly případy, kdy nebylo možno k jádru věci proniknout, a proto se soudy uchýlovaly k užití pomoci nadpřirozené, což byly v dobách nejstarších *kletvy*. Kletvou se strana sporu dovolávala svědectví sil nadpřirozených a vyzývala je k nějakému zásahu proti sobě. Modifikované kletvy se u nás dochovaly v mezních sporech až do 17. Století, kdy ještě strany přísahaly ve vykopaném hrobě s drnem na hlavě, pravděpodobně prohlašujíc: „*At mne země pohltí!*“¹ Jiná kletva je dochována i v knize Rožmberské: „*to беру на мѹ vieru i на мѹ душі, сем-ли ten pes okradl, бѹг дaj, bych opsěl jako ten pes!*“²

V době křesťanství, jež vystřídal staré slovanské náboženství, postupně nahrazovaly kletvy různé formy *přísah*. Ty byly taktéž založeny na dovolání se nadpřirozených sil, avšak strana sporu se dovolávala monoteistického boha a to tím, že se při přísaze dotýkala různorodých náboženských předmětů či symbolů, relikvií, bible anebo pouze vztahovala ruce k nebesům.³

Ordály či boží soudy („*judicium dei – poprvé v Kosmových hnězdenských statutech 1039,*“, „*divinum judicium – hradišt.-opat. letop. k r. 1130,*“, „*justitia dei – priv. brněnské 1243*“⁴) jsou *iracionální důkazy, kterými se strany sporu za využití přírodních sil či s odvoláním na nadpřirozené mocnosti, v době křesťanské na Boha, dokazovaly pravdivost svého tvrzení.*⁵ J. Klabouch popisuje ordály jako „*ostentativní manifestace nábožensky podložené důvěry v božskou vládu nad světem, s cílem přímo delegovat rozhodnutí v konkrétním případě z lidského soudu na nadpřirozenou moc.*“⁶

Slovo ordál nejpravděpodobněji pochází z latinského slova ordalium, určitou podobnost má také k anglosaskému výrazu ordol - rozsudek, v středověké němčině godis ordil, z čehož se patrně vyvinulo německé slovo Urteil,⁷ Podíváme-li se do Ottova naučného

---

¹ KLABOUCH, Jiří., *Staré české soudnictví (jak se dříve soudívalo)*, Praha: Orbis 1967, str. 315

² KLABOUCH, Jiří., *Staré české soudnictví (jak se dříve soudívalo)*, Praha: Orbis 1967, str. 315

³ KLABOUCH, Jiří., *Staré české soudnictví (jak se dříve soudívalo)*, Praha: Orbis 1967, str. 316

⁴ KAPRAS, Jan., *Soudy boží vodou a ohněm v českém právu*, Praha: Typus 1933, str. 12

⁵ MALÝ, Karel a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3., přeprac. vyd. Praha: Linde 2003, str. 116

⁶ KLABOUCH, Jiří., *Staré české soudnictví (jak se dříve soudívalo)*, Praha: Orbis 1967, str. 316

⁷ SLUŠNÝ, Jaromír., *Historie mučení*. Praha: Nakladatelství XYZ 2008, str. 13-14

slovníku, zjistíme, že ten ordál vysvětluje jako soudní řízení, v němž se za starodávných časů rozhodovalo o vině, ale také o nevině, o právu nebo nepravu obžalovaného.⁸

Ocitne-li se člověk v dnešní době ve sporu, lze užít rozmanité vymoženosti moderní vědy, techniky, právních zásad (ku příkladu presumpce neviny), avšak člověk středověký ničím takovým nedisponoval. Proto se ubíral k prvkům magickým, silám nadpřirozeným anebo k víře. Boží soud se tak stával jedinou možností nabízející řešení. František Palacký k tomuto uvádí: „*Kde to bylo nemožné, tam konali tak řečení soudové boží (ordálie), voda totiž a železo nebo oheň, neblahý ouřad svůj.*“⁹

Domnívám se, že živná půda pro aplikaci magie, nadpřirozena a zaštiťování se vírou souviselo s nízkou kulturní a vědeckou vyspělostí, stejně tak s nízkou úrovní technickou nejen celé společnosti, ale samozřejmě i soudního aparátu.

Soudci ani sami nerozhodovali, pouze sledovali, zda jsou dodržována neobyčejně formální, podrobná a spletitá pravidla. Nakonec to byl tedy Bůh, který rozhodl o vině či nevině, tedy „pomohl“ tomu ze sporných stran, která měla pravdu, a soudci pouze konstatovali výsledek, který byl božím rozhodnutím a jeho kritika (blasphemia) patřila, stejně jako kacířství, mezi první delikty, které byly stíhány *ex officio*, tedy z úřední povinnosti.¹⁰

První písemně dochovanou památku o božích soudech obsahují *Dekreta Břetislavova*, která byla vyhlášena v roce 1039 knížetem Břetislavem při válečném tažení do Polska. Dekreta byla vyhlášena v arcibiskupském sídle Hnězdně, nad hrobem svatého Vojtěcha z rodu Slavníkovců, který byl zavražděn v roce 997 při misii v Pobaltí. Dekreta představují soubor příkazů a zákazů zaměřených zejména na podporu křesťanských zásad vztahů mezi lidmi a stejně tak sloužila k upevnění státní a církevní organizace.¹¹ Boží soudy byly popsány v bodě IV.: „*Kdyby žena si stěžovala, že svým mužem není milována jak se patří, nýbrž že je trýzněna, budiž mezi nimi uspořádán boží soud před církví a kdo bude shledán vinným, nechť zaplatí knížeti povinné pokuty. Podobně o těch, o nichž se proslýchá, že zabili člověka: arcikněz ať jejich jména napíše správci příslušného hradu a správce ať je obešle k soudu*

---

⁸ Ottův slovník naučný: *illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí.*, díl třetí Bianchi-Giovini - Bžunda. Praha: Paseky/Argo 1997, str. 524

⁹ PALACKÝ, František, ed. *Archiv český, čili, Staré písemné památky české i morawské: z archivův domácích i cizích. Díl šestý.* W Praze: [Wýbor zemský w králowství Českém] 1872, str. 104

¹⁰ MALÝ, Karel a kol., *Dějiny českého a československého práva do roku 1945.* 3., přeprac. vyd. Praha: Linde 2003, str. 116

¹¹ ADAMOVÁ, Karolina a SOUKUP, Ladislav. *Prameny k dějinám práva v českých zemích.* 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk 2010, str. 19

a kdyby se vzpírali, uvrhne do vězení, až buď učiní náležité pokání, nebo, zapírají-li, vyjde najevo žhavým železem nebo ordálem vody jejich hřích či nevina. Avšak bratrovrahy, otcovrahy, vrahy kněží a osoby upadlé v obvinění z podobných těžkých zločinů ať arcikněz označí hradskému správci nebo knížeti a tito ať je s rukama přikovanými k trupu vyvrhnou z království, aby potulně a běženecky sdíleli na zemi úděl Kaina.“¹²

Další písemnou památkou zmiňující boží soudy jsou *Statuta Konrádova*, která měl vyhlásit český kníže Konrád II. Ota roku 1189 v Sadské na sněmu. Tato právní památka se nám dochovala ve třech zněních pro moravské úděly, konkrétně pro úděly břeclavský, brněnský a znojenský. Statuta, obdobně jako Dekreta Břetislavova, obsahují soubor příkazů a zákazů, jsou psána latinsky, jsou pod vlivem Bible a upravují užití božích soudů v různých případech.¹³ Ordál vodou je upraven v čl. 8 takto: „Když má někdo podstoupit soud vody, ať jej nikdo nespouští na vodu leč duchovní a jeho pomocník; jestliže by mu bůh pomohl, ať dá soudci dva denáry a duchovnímu 14; jestliže by se svlékl a nechtěl soud postoupit, ať zaplatí kaplanovi 7 denárů a bábě dva“.¹⁴ Ordál železem upravuje čl. 19 takto: „Jsou-li někomu tajně uzmuta dobytčata nebo lidé z čeledi či ukradeny včely, má podstoupiti soud železa, to jest radlic.“¹⁵ Ordál soubojem upravuje čl. 37 takto: „Mimo to souboj, který se domácím jazykem nazývá kyj, nechť se koná pouze s cizinci.“¹⁶

Zmínky o božích soudech obsahují i jiná panovnická nařízení, jedná se o tzv. *imunity*, která byla vydávána ponejvíce pro církevní hodnostáře, resp. pro církevní instituce.¹⁷ Rozkvět imunit byl od konce 12. století. Později se objevují imunity soudní, které zažívají největší rozkvět v první pol. 13. století v souvislosti s vydáním tzv. „*Velkého privilegia*“¹⁸. Josef

---

¹² ADAMOVÁ, Karolina a SOUKUP, Ladislav. *Prameny k dějinám práva v českých zemích*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk 2010, str. 20

¹³ ADAMOVÁ, Karolina a SOUKUP, Ladislav. *Prameny k dějinám práva v českých zemích*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk 2010, str. 25

¹⁴ ADAMOVÁ, Karolina a SOUKUP, Ladislav. *Prameny k dějinám práva v českých zemích*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk 2010, str. 26

¹⁵ ADAMOVÁ, Karolina a SOUKUP, Ladislav. *Prameny k dějinám práva v českých zemích*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk 2010, str. 27

¹⁶ ADAMOVÁ, Karolina a SOUKUP, Ladislav. *Prameny k dějinám práva v českých zemích*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk 2010, str. 28

¹⁷ ŽEMLIČKA, Josef. *Počátky Čech královských: 1198-1253: proměna státu a společnosti*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny 2002, str. 205

¹⁸ VANĚČEK, Václav. *Základy právního postavení klášterů a klášterního velkostatku ve starém českém státě: (12.-15. stol.): [zakladatelská práva: pozemková vrchnost: imunita]. Část třetí, Imunita soudní*. V Praze: nákladem vydavatelovým, 1939, str. 7. Práce ze semináře československých právních dějin na právnické fakultě Karlovy university v Praze; čís. 24.

Žemlička vysvětluje pojem soudní imunity v tom, že: „*spočívala ve vyvazování církevních lidí z obecně platného zemského práva a z pravomoci hradských úřadů a úředníků*“.¹⁹

Dalším významným pramenem, v němž nalezneme zmínku o ordálech, je nejstarší právní kniha v dějinách českého práva. Jde o *Knihu rožmberskou* známou také jako *Knihu starého pána z Rožmberka*. Jako autor je nejčastěji zmiňován Petr z Rožmberka (1312-1346), který byl v době vzniku této význačné právní památky, zemským sudím.²⁰ Tato právní kniha systematicky zachycuje právní obyčeje, dále také majetkové právo, právo procesní a částečně taktéž právo trestní. I přes to, že nepopisuje žádný z božích soudů, respektive neupravuje jeho průběh, je cenná v tom, že poukazuje, na jaké druhy sporů mají být boží soudy užity. Příkladem uvádím článek 157: „*Z lúpeže jeden pónon, týmž právem pónoniti jako z plena; právo voda*. Článek 179: „*Ze včel trój pónon; právo železa*. Článek 184: „*Z hlavy trój pónon; právo s meči sědati. Z přihlavného dobytka trój pónon; právo za kyje sědati*.“²¹

Jako další významné právní památky, které obsahují zmínky o božích soudech, uvádím *Ordo iudicii terrae* a *Řád práva zemského*. Latinský *Ordo iudicii terrae* vznikl v posledních letech vlády Karla IV. a byl koncipován jako pomůcka pro tehdejší soudní praxi, řešení je často kompromisní někde na hranici starých obyčejů a nových úprav. Česká verze této právní knihy – *Řád práva zemského*, pochází z konce 14. století a dle tvrzení Františka Palackého vznikl na základě staršího latinského textu *Ordo iudicii terrae*.²² František Palacký toto dovozuje z toho, že česky psaný *Řád práva zemského* mluví o Karlu IV. jako o nebožtíkovi, avšak latinské *Ordo iudicii terrae* se o ničem takovém nezmiňuje.²³

Text *Řádu práva zemského* nepřebírá staré způsoby provádění božích soudů, tedy soudů vody a železa, ale zavádí „novoty“ v podobě brodění do vody a přísahu na rozpáleném železe.²⁴ Jako příklad uvádím článek 34: „*Když rovný rovného podlé urozeni, tocižto pán pána, vládyka vládyku z hlavy pónoní, všeho téhož řádu, jako svrchu psán jest, máta požívat*,

¹⁹ ŽEMLIČKA, Josef. *Počátky Čech královských: 1198-1253: proměna státu a společnosti*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny 2002, str. 207

²⁰ ADAMOVIČ, Karolína a SOUKUP, Ladislav. *Prameny k dějinám práva v českých zemích*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk 2010, str. 35

²¹ ADAMOVIČ, Karolína a SOUKUP, Ladislav. *Prameny k dějinám práva v českých zemích*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk 2010, str. 37-38

²² ADAMOVIČ, Karolína a SOUKUP, Ladislav. *Prameny k dějinám práva v českých zemích*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk 2010, str. 53

²³ JIREČEK, Hermenegild, ed. *Obnovené právo a Zřízení zemské dědičného království Českého = Verneuerte Landes-Ordnung des Erb-Königreichs Böhmen 1627*. V Praze: Nákladem F. Tempského, 1888, str. 210

²⁴ ADAMOVIČ, Karolína a SOUKUP, Ladislav. *Prameny k dějinám práva v českých zemích*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk 2010, str. 53

i máta se bítí s meči i se štítý. A pakliby nižší vyššieho, totiž vládyka šlechtice, pohnal z hlavy: kdyžby ten pohnaný ohradil své právo před žalobú, dřieve nežby naň žaloba vyšla, aneb jemu jeho řečník to vymienil, a řka: „Kdyby přišlo na bitie, bititt' se s ním nechce, nebť niežšieho urozenie, nežli on“ tehdy ten pohnaný svú nevinu má prokázati přísahú na kříži sám sedmý se zmatkem; a kdyžby sobě toho práva nevymienil před žalobú, má se s ním bítí, ač i jest púvod menšieho urozenie; a ta bitva má jíti týmž řádem, jako svrchu psáno stojí.“²⁵

Soukromá sbírka *Práva zemská česká Ondřeje z Dubé* nejvyššího zemského sudího Ondřeje z Dubé z konce 14. Století, nezmiňuje praktikování božích soudů, ale věnuje značnou pozornost přísahám s ordálovým charakterem. Zejména detailnost popisu je význačná pro studium důkazů, které nynější právní věda označuje jako *iracionální*.

---

²⁵ ADAMOVIÁ, Karolína a SOUKUP, Ladislav. *Prameny k dějinám práva v českých zemích*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk 2010, str. 55

3. Jednotlivé druhy ordálů

V této kapitole se zaměřím na jednotlivé boží soudy a to na ordál vodou, ordál železem, ordál soubojem, ordál broděním, ordál přísahy na žhavém železe a ordál losem.

3.1. Ordál vodou

Jan Kapras ve svém díle *Soudy boží vodou a ohněm v českém právu* píše, že přestože se těchto božích soudů nesporně užívalo velmi mnoho, tak dochovaných právních pramenů je poskrovnu.²⁶ Ordál vodou je nazýván jako *voda*, *aqua*, *aqua adjurata*, *judicium aquae* a dělí se na ordál vodou studenou a ordál vodou vařící nazývaný *aqua fervens*.²⁷

Prameny, jak už bylo zmíněno, hovoří o ordálech velmi skromně. Kupříkladu *Knihy Rožmberská* nepopisuje jednotlivé boží soudy, ale pouze určuje, kterého božího soudu se užije pro ten který případ a to pouhým konstatováním *právo voda*.²⁸ Domnívám se, že se má na mysli pouze boží soud vodou studenou, pro české právo typickou.

O ordálu vodou vařící se v našich domácích pramenech zmiňuje pouze *immunitní privilegium Břevnova (1220, falsum XIII)* jako *aqua fervens*, avšak bez jakéhokoliv bližšího způsobu provádění. Užívání vařící vody tak můžeme odvodit z českého překladu *Švábského zrcadla*, v němž je popisován v zemských právech jako důkaz „*aby do kotla vrucí vody ruku až po loket vstrčil*“. Je tedy pravděpodobné, že se v českých zemích užíval velmi málo a možná proto také brzy zaniknul, jelikož pozdější prameny ho vůbec nezmiňují.²⁹ Podrobnosti průběhu ordálu vařící vodou nám poskytují zahraniční právní dokumenty. Ten, kdo měl podstoupit boží soud vařící vodou, musel ponořit svoji holou ruku do kotle s vařící vodou a chvíli ji v této vodě udržet, popřípadě měl být ze dna nádoby vyloven nějaký předmět. Pokud obviněný neměl na ruce stopy opaření anebo měl jen malé puchýře, bylo to znamením pravdivosti jejího tvrzení.³⁰

---

²⁶ KAPRAS, Jan. *Soudy boží vodou a ohněm v českém právu*. V Praze: J. Kapras, 1933, str. 4

²⁷ KAPRAS, Jan. *Soudy boží vodou a ohněm v českém právu*. V Praze: J. Kapras, 1933, str. 4

²⁸ KAPRAS, Jan. *Soudy boží vodou a ohněm v českém právu*. V Praze: J. Kapras, 1933, str. 5

²⁹ KAPRAS, Jan. *Soudy boží vodou a ohněm v českém právu*. V Praze: J. Kapras, 1933, str. 5

³⁰ SCHELLE, Karel., KUČTA, Josef., *Boží soudy jako důkazní prostředek v českém procesním právu za feudalismu*, in: *Sborník prací učitelů Právnické fakulty v Brně*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1981, s. 117

Obrázek č. 1 – Ordál metáním vodou

Asi nejvíce se z vodních božích soudů užívalo metání na vodu (viz obrázek č. 1, č. 2), tedy očista vodou studenou - *aqua frigida*, protože ho zmiňují všechna privilegia immunitní, popisují je i Statuta Konrádova v článku 8. Ordál metání vodou mohla podstoupit pouze osoba svlečená a patrně svázaná, která byla postupně spouštěna do vody knězem a jeho

pomocníkem – vetule (viz obrázek č. 1). Podle Brandla se vetule měla postarat o čistotu kostelního prádla. Také asi poskytovala pomoc a byla přítomna při tom, když se odstrojovala osoba podstupující ordál. Vetule pravděpodobně byly sloužící v kostele, což lze odvodit ze Statutu Pražského arcibiskupství z roku 1350. Při samotném výkonu ordálu byla role vetule taková, že vetule pronášela modlitby při průběhu božího soudu, a v případě neobstání viníka podstupujícího ordál zřejmě také opatrovala jeho tělo.³¹

Obrázek č. 2 – Ordál metáním vodou

O ordálu vodou mluví také Ondřej z Dubé i Tomáš ze Štítného, ti však mluví o **uvržení na vodu** nebo o **metání na vodu**. Oproti tomu Řád práva zemského ve svém českém znění připouští boží soud vodou pouze v případě, pokud se podaří oběma stranám důkaz spolupřísežníky a poté ho líčí v jiné podobě: „*Původ jde do vody a za ním tři kroky pohnaný. Utone-li původ v těch třech krocích před pohnaným, pohnaný se vrací a je nevinen. Přebředeli původ, pohnaný musí za ním břísti. Přebředeli také, jest osvobozen. Utone-li ztrácí nejen život, nýbrž i dědiny.*“³²

V případě spuštění obviněného do vody se poté sledovalo, zda „*zda voda jako živel čistý jej buď přijme (tj. potopí se), či zůstane na povrchu (tj. voda jej odmítne přijmout)*“.³³ Karel Malý rovněž poukazuje na to, že potopení zkoušeného záviselo na tom, zda se před uvržením do vody nadechl nebo ne.³⁴ Zde vyvstává několik otázek. Co když se obviněný

³¹ BRANDL, Vincenc., *Statuta Conradi*, In: Právník, 1873, 12. roč. sešit VI., s. 223-224

³² KAPRAS, Jan., *Soudy boží vodou a ohněm v českém právu*. V Praze: J. Kapras, 1933, str. 6

³³ MALÝ, Karel a kol., *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3., přeprac. vyd. Praha: Linde 2003, str. 116-117

³⁴ MALÝ, Karel a SKŘEJPKOVÁ, Petra. *České právo v minulosti*. 1. vyd. Praha: Orac, 1995, str. 54

nepotopil či neplaval na hladině? Odpovědi nemáme jednoznačné, vzhledem k minimum historických pramenů a jak podotkl Vincenc Brandl: „*Při božím soudě vody studené byla znamení viny a nevinu u rozličných národů rozličná*“.³⁵

Brodění řekou je tak příkladem tzv. oboustranného ordálu, neboť ho obě dvě strany sporu. Zaměříme-li se na procesní postavení stran, dojdeme k závěru, že žalující stran zde byla v poněkud nevýhodnějším postavení, nežli strana žalovaná. Žalobce totiž musel vstoupit do brodu první, ale pokud neuspěl, tedy pokud ho proud řeky v místě brodu strhnul, tak se mohl žalující vrátit zpět na břeh.

3.2 Ordál železem

Dalším typem božího soudu je ordál železem (někdy také označován jako ordál ohněm). Žhavé železo mělo tvar radlice (*vomeres, vomeres calcandi*) a ručního žhavého železa (*ferrum candens, ferrum manuale candens*), přičemž immunity privilegia ze XIII. století staví oba způsoby vedle sebe. Starší prameny však hovoří většinou o žhavých radlicích (viz obrázek č. 4). Díky tomu, že nám prameny zachovaly příklad skutečného provádění ordálu žhavými radlicemi z roku 1130, víme, že se po radlicích běhalo. Výše zmiňovaný případ se odehrál v měsíci červnu roku 1130, kdy kníže Soběslav I. cestoval se svojí družinou z Kladska na Moravu, pravděpodobně do Olomouce, kam však již nedorazil. Dle zprávy *Kanovníka vyšehradského* odhalil kníže spiknutí proti němu samému. Byl tak rozpoután sled událostí, který vyústil v jeden z nejznámějších procesů ve středověku. Poté, co kníže dorazil do Prahy, spiklenci byli odvedeni na Vyšehrad, kde se měl dne 20. června konat soud. Podle slov *Kanovníka vyšehradského* se proces týkal asi 3000 mužů. Po úvodní řeči knížete Soběslava I. dostali prostor obvinění a ke spiknutí se přiznal jistý Miroslav.

V popisu *Kanovníka vyšehradského* se nachází pro nás důležitý popis o provedeném ordálu žhavými radlicemi³⁶ pro čtyři spiklence – Miroslava, jeho strýce Křivosuda, Vacemila a Jindřicha, kteří „*kráčeli v Praze přes železo, a tak od Boha všemohoucího jsauce odsauzeni v pravdě shledání jsou co vinníci; a protož nalezeno jest, aby podlehli trestu hrdelnímu; poté vedení jsau na trh dne 23. června a plknem s'ati jsau*“.³⁷

³⁵ BRANDL, Vincenc., *Staročeské řízení soudní*, Právník, časopis věnovaný vědě právní i státní 8, Praha 1869, str. 743

³⁶ KAPRAS, Jan., *Soudy boží vodou a ohněm v českém právu*. V Praze: J. Kapras, 1933, str. 6

³⁷ MÍČA, Ladislav., *Ordály a přísaha v českém zemském právu doby předhusitské*, Diplomová práce, Olomouc 2010, s. 55

Z uvedeného je patrné, že obviněný měl přes radlice chodit, což však částečně popírá František Palacký, ten se domníval, že se na radlicích stálo – „u Čechův musel narčený jistou chvíli aneb postáti na rozpáleném železe (obyčejně pluhu)“.³⁸ Radlic bylo šest, devět anebo dvanáct.³⁹

Obrázek č. 3 – Ordál železem

Mimo tuto zkoušku užívala se rovněž přísaha dvěma prsty přiloženými na rozžhavené železo (viz obrázek č. 3), přičemž princip byl podobný jako u ordálu vařící vodou. Spočíval tedy v tom, že před pohnaného se položilo rozžhavené železo, na něž pohnaný při přísaze přiložil dva prsty, které musel na železe udržet po celou dobu přísahy, jinak ztrácel při. Ten, kdo byl méně popálen, či rány se dříve zhojily, byl nevinen.⁴⁰

Jako příklad užití ordálu rozžhaveným železem uvádím jeden případ z Kelče. Místnímu sedlákovu Jurovi, který měl toho času koně na pastvině, utekla kobylna. Po roce však dostal Jura zprávu, že jeho kobylna je pravděpodobně ve stáji u sedláka Bělovského. Ale sedláka Bělovský tvrdošíjně odmítal, že by kobylnu odcizil a tvrdil, že je odjakživa jeho

³⁸ PALACKÝ, František, ed. *Archiv český, čili, Staré písemné památky české i moravské: z archivův domácích i cizích. Díl šestý.* V Praze: [Wýbor zemský w králowství Českém], 1872, str. 361

³⁹ MÍČA, Ladislav., *Ordály a přísaha v českém zemském právu doby předhusitské*, Diplomová práce, Olomouc 2010, s. 56

⁴⁰ KAPRAS, Jan., *Soudy boží vodou a ohněm v českém právu.* V Praze: J. Kapras, 1933, str. 7

a sedláka Juru, který se domáhal svého koně, ještě na těle napadl. Ten ale nelenil, využil svého práva a na sedláka Bělovského podal žalobu. Když se dostala celá věc k soudu, nebylo lehké dobrat se pravdivého rozsudku, protože důkazy byly slabé a nad to obě znesvářené strany tvrdily, že kůň je odjakživa jejich a na podporu tohoto svého tvrzení si ještě přivedli věrohodné svědky.⁴¹ *"Tu byla dobrá rada drahá; komu dáti za pravdu? Svědci obou stran zdáli se býti věrohodni. Radili se konšelé..." At' se stane vůle boží, ta nechť rozhodne!" I rozpálen byl kus železa a oba soupeři měli naň položit dva prsty; kdo déle vydrží, ten že bude v právu. Stalo se. Bělovský sotva železa se dotkl, zařval a usmykl, ale Jura držel, až prý se mu z prstů kouřilo a - kobyla byla jeho.*⁴²

Řád práva zemského upravoval výkonu ordálu železem tímto způsobem: *A s tiem komorníkem, tehdy má světle rozžžené železo před pohnaným položeno býti, aby na něm dva háky položil, a přísáhl za svú nevinu. A kdyžby nezdržal prstov na tom železe, dokudžby přísahy nedokonal: tehdy by tu při ztratil i hrdlo.*⁴³ V kontextu případu z Keleče se domnívám, že dva háky představují dva prsty, které se měly položit na žhavé železo.

Domnívám se, že nepřesné je tvrzení autorů Kuchty a Schelleho, kteří tvrdí, že: *„Osoba obviněná musela přejít bosýma nohama na rozžhaveném železe. Když se nepopálila, bůh ji pomáhal prokázat nevinu“.*⁴⁴ I tehdejší lidem muselo být jasné, že při styku holé kůže a žhavého železa musí dojít alespoň k minimálnímu poranění pokožky.

Vzniklé popáleniny byly ošetřeny, obvázány a zapečetěny svčencým voskem. Po třech, výjimečně čtyřech dnech, se pečeť ohledala. Byla-li poškozena, byl boží soud neplatný, avšak zda musel obviněný podstoupit soud znovu, bohužel nevíme. V případě, že pečeť poškozena nebyla, byla rozlomena, a rány byly zkontrolovány. Na zanícenou ránu bylo pohlíženo jako na důkaz viny, ráno zahojená či se dobře hojící byl důkaz nevinu.⁴⁵

---

⁴¹ SVĚRÁK, Antonín., *Z doby "božího soudu"* in: *Záhorská kronika: vlastivědný sborník Záhoří a Pobečví*, 1928, roč. X., č. 4. [citováno 8. února 2014]. Dostupný on-line z: <http://www.historie.hranet.cz/zk/zk10-4.pdf>

⁴² SVĚRÁK, Antonín., *Z doby "božího soudu"* in: *Záhorská kronika: vlastivědný sborník Záhoří a Pobečví*, 1928, roč. X., č. 4. [citováno 8. února 2014]. Dostupný on-line z: <http://www.historie.hranet.cz/zk/zk10-4.pdf>

⁴³ *Řád práva zemského – Ordo iudicii terrae*, in: CIB II, 2, ed. Hemenegild Jireček, Praha 1870, str. 198 - 255

⁴⁴ KUČHTA, Josef., SCHELLE, Karel., *Boží soudy* in: *Sborník prací učitelů*, Brno 1981, str. 116

⁴⁵ MÍČA, Ladislav., *Ordály a přísaha v českém zemském právu doby předhusitské*, Diplomová práce, Olomouc 2010, s. 57

Jako zvláštní ustanovení o ordálech je možné uvést, že svobodný šlechtic se mohl nechat zastupovat při provádění ordálů sluhou. Pokud se sluhovi ordál nevydařil, musel za něj pán zaplatit 180 denárů.⁴⁶

Obrázek č. 4 – Ordál žhavými radlicemi

3.3 Ordál soubojem

Soudní souboj (sědanie, bitva, bitie, duellum, pugna, campius, monomachia, gerichtlicher Zweikampf)⁴⁷ byl poněkud odlišný boží soud od ostatních. Je zřejmé, že tento ordál vychází z krevní msty, která již byla legalizována a byl omezen jen na dva soupeře, tedy na vraha a příbuzenstvo oběti.⁴⁸ Nicméně z legendy o utrpení sv. Ludmily můžeme dovodit, že krevní msta se nevztahovala pouze na vraha, ale i na jeho rodinu: „...*To když zpozoroval dotčený ukrutník Tuman, dostal takový strach, že se dal na útěk ze země s celým svým příbuzenstvem, a ode všech nenáviděn toulal se a tikal sem a tam, a nikdo z jeho rodu*

⁴⁶ KAPRAS, Jan., *Soudy boží vodou a ohněm v českém právu*. V Praze: J. Kapras, 1933, str. 8 (srov. ADAMOVÁ, Karolína., SOUKUP, Ladislav., *Prameny k dějinám práva v českých zemích*, Plzeň 2010, Nakladatelství Aleš Čeněk, s. 26 – Autoři knihy uvádějí v čl. 9 Statutů Konrádových částku 200 denárů.)

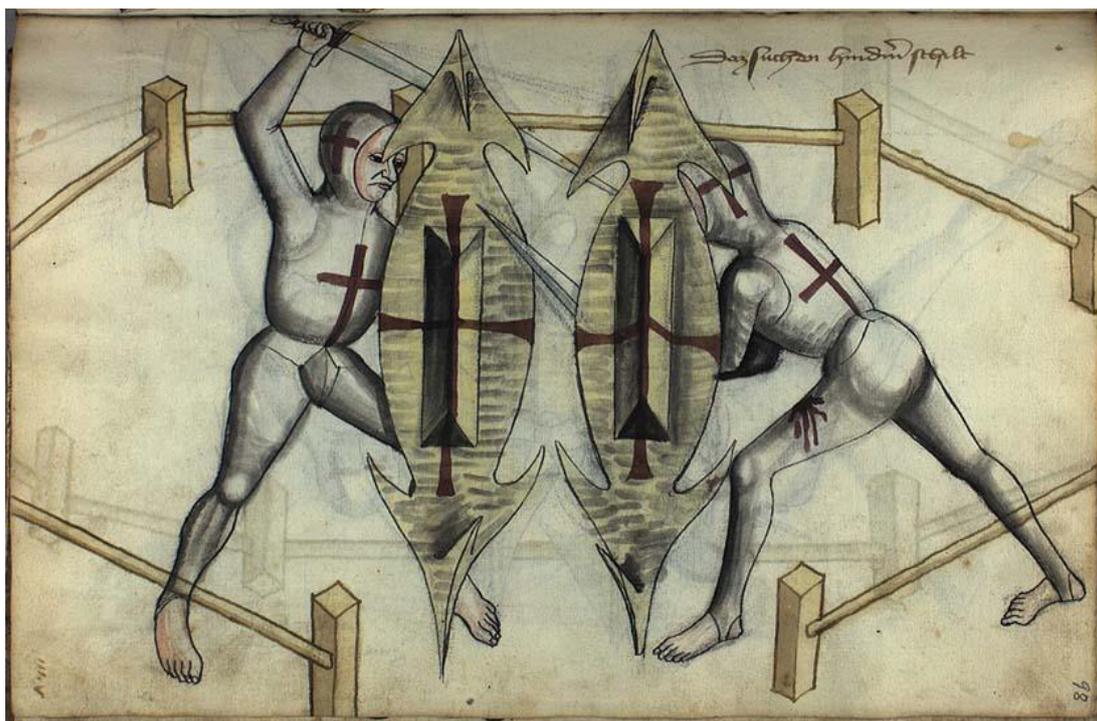
⁴⁷ MARKOV, Josef., *Kapitoly z dějin českého zemského soudního řízení 12.-17. století*. 1. vyd. Praha: Academia, 1967, str. 106

⁴⁸ MALÝ, Karel a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3., přeprac. vyd. Praha: Linde 2003, str. 117

nevrátil se již více do otčiny své. Kovan však když s bratrem svým útekem se zachrániti hleděl, byl chycen a sněmovním nálezem i s bratrem odsouzen a přišel o život jak vezdejší tak i věčný. A když velitelkyně jejich se dověděla o jejich útěku, vylila si veškerou zášť jedovatých svých ňader na jejich potomcích a zničila je všechny od nejstaršího až do nejmladšího jedním dnem a jedním rozkazem. Nikdo z vrahů jejich nezůstal nestihnut: někteří opustivše domov svůj a rozutíkávše se na všechny strany, jsouce všude nenáviděni a pak zastiženi mstou boží vypustili svého ducha, děti jejich zhynuly nejbídnější smrtí, a mnoho jich přišlo mečem o hlavu.“⁴⁹

Josef Slavíček jej popisuje jako vzájemný souboj mezi dvěma protivníky (viz obrázek č. 6), který měl jasně stanovaná a daná pravidla, kdy porotu tvořili soudci, před nimiž se měl souboj vykonat, „za starých časů pokládali i bitev válečných za takovéto průvody, v jichžto výsledku zračiti se měl rozsudek vyšší moci.“⁵⁰

Obrázek č. 5 – Ordál soubojem

⁴⁹ FRB I – Fontes rerum bohemicarum - **Fontes rerum Bohemicarum** (zkráceně **FRB**), česky **Prameny k dějinám českým (PDČ)** byl ediční podnik založený Františkem Palackým v 60. letech 19. století, který také podnik zprvu vedl, později vedení převzal Josef Emler. Vydávání se mělo dít pod záštitou Muzea Království českého (Národního muzea), o finanční i vědeckou stránku se měl starat Svatobor, ovšem již v roce 1878 od něho vydávání převzal Historický spolek. Edice měla mít jak vysokou vědeckou úroveň, tak doboru přístup i širším vrstvám (takže jazykově nečeské prameny měly být na přání Palackého překládány). Přestože se úroveň ne vždy podařilo udržet, rychlost vydávání byly vcelku dobrá a vydané prameny mají cenu dodnes. Vydávání se dostávala v 1. polovině 20. století do problému, nakonec bylo vydávání dovedeno k osmému dílu (dokončen 1932), od 90. let vychází obnovená edice (FRB: Series nova). Dostupné on-line citováno dne 9.2.2014, <http://147.231.53.91/src/index.php?s=v&cat=11&bookid=138&page=180>

⁵⁰ SLAVÍČEK, Josef., *Upomínky na tak zvané soudy boží (ordály)*, Právník, 1861, roč. 1, str. 76

Soudní souboj byl založen na víře, že Bůh, či jiná nadpřirozená síla ochrání toho, kdo je v právu a pomůže mu v boji zvítězit. Domnívám se, že právě tato víra byla znakem ordálu, protože je obecně známou skutečností, že mnoho sporů v dobách středověku bylo řešeno svépomocí, obecná soustava soudů, tak jak ji známe dnes, samozřejmě neexistovala. Souboje tak byly na denním pořádku, a proto jediné odlišení od obyčejného souboje, bylo to, že ruku toho, kdo je v právu, tedy nevinného, povede Bůh či jiná nadpřirozená moc. Myslím si, že i přes tehdejší minimální znalosti antropologie muselo být lidem jasné, že výhodu v souboji bude mít osoba většího vzrůstu, fyzicky vyspělejší než jedinec menší, s menší fyzickou silou. Byla to, dle mého názoru, právě silná víra, že i jedinec slabší může vyhrát nad jedincem silnějším, právě díky vyšší moci. Pro příklad nemusíme chodit daleko, příběh malého Davida proto obru Goliáši byl jistě stejně dobře znám tehdejším lidem, stejně jako těm dnešním.

První psanou právní památkou obsahující ordál soudním soubojem v Čechách obsahují *Statuta Konrádova*, jež byla vyhlášena v roce 1189 na sněmu v Sadské.⁵¹ *"Praeterea duellum, quod in vulgari dicitur kiy, non habeant nisi ad extraneos - Mimo to souboj, který se domácím jazykem nazývá kyj, nechť se koná pouze s cizinci."*⁵² Z výše uvedeného zcela jasně vyplývá, že souboj se mohl uskutečnit pouze pro spor s cizincem, nikoliv tedy osobou práva domácího.

Jak již bylo zmíněno shora této kapitoly, musela se při souboji dodržovat přesně stanovaná pravidla s tím, že souboji předcházelo symbolické uzavření smlouvy. Po uzavření smlouvy a ještě před vlastním soubojem musel žalobce odříkat přísahu. V případě špatně odříkané přísahy ztrácel žalobce při, poté musel obviněný přísahat „*za svú nevinu*“. Odříkali-li přísahu oba správně, mohl započít souboj. Pokud však obviněný odříkal přísahu špatně, znamenalo to pro něj fatální následek. Prohrál nejen spor, ale i svůj život.⁵³

V době pozdější se pravidla lehce změnila a obžalovaný, jenž neuspěl při složení přísahy, spor pochopitelně prohrál, avšak „*miesto stétie tento pohnaný jmá dán býti do věčného žaláře, aby jeho purkrabie Pražský choval až do smrti, jakož na vězně slušie; a pakliby purkrabie Pražský byl jeho prietel prirozený, tehdá jmá dán býti do jiné vazby, kdežby se královi a pánóm zemským zdálo, a tu jmá chován býti, jakož na vězně slušie,*

---

⁵¹ SVÁTEK, Josef., *Dějiny poprav a katů v Čechách*. Praha: Havran, 2004, str. 190

⁵² ADAMOVÁ, Karolina a SOUKUP, Ladislav. *Prameny k dějinám práva v českých zemích*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk 2010, str. 20

⁵³ JIREČEK, Hermenegild., *Řád práva zemského, čl. 19 in: Codex Juris Bohemici II/2*, Praha: Typus 1870, str. 210

dokudžby král a páni zemští jeho nevinny neoptali úplně, aneb dokudžtby ten pódod a jeho přietelee jemu tě vmý neotpustili, a zaů krále a pánóv neprosili, aby byl propuštěn.“⁵⁴

Nesložení přísahy tedy neznamenal pro obviněného přímou ztrátu života, ale "jen" doživotní žalář. Po úspěšném složení přísahy žalobce i žalovaný vstoupili do šraňků. Každá ze soupeřících stran si mohla vymínit přísedícího, jenž měl na starosti výklad pravidel během souboje a poučení sporných stran před ním, dnešní terminologií řečeno, jednalo se o rozhodčího, který poučil strany o tom: „*kerak jmá k svému vrahu přistúpiti, a kerak jmá v šranky vjíti, kerú nohú napřed, a kerú potom, a na kerém jmá koleně pokleknúti před vámi, a v kerém miestě, a kerú rukú jmá klín své sukně držeti, a kerak jmá řieci dřieve nežby tím klínem svého vraha udeřil, a kolikrát jmá udeřiti, a dokud' jmá klečeti, a kdy jmá povstati, a kdy by jměl z šrankóv vystúpiti.*“⁵⁵

Z citovaného textu dr. Hermenegilda Jirečka vyplývají jasná pravidla pro obě strany sporu. V nich jsou určeny takové detaily jako to, kterou nohou vstoupit do šraňků první, na jaké koleno musí pokleknout a kde, na kterém místě a jakou rukou držet klíny svého oblečení a v neposlední řadě kam přesně jimi mají udeřit atd.

Z výše uvedené citace je zřejmé i pořadí sporných stran vstupujících do šraňků. Jako první vstupoval žalobce, a to pravou nohou. Po vstupu si musel kleknout, a to na pravé koleno a poté pravou rukou uchopit klín své sukně a „*držeti, dokudž nekáží páni tím klínem svého vraha udeřiti.*“⁵⁶

U strany druhé, tedy u žalovaného, byl postup zrcadlově obrácený. Žalovaný tedy vstupoval do šraňků až po žalobci a to nohou nikoliv pravou, ale levou, musel kleknout na své levé koleno a klín uchopit, pochopitelně, levou rukou.

Po úvodní proceduře se role opět ujal žalobce a to tím, že pronesl vůči protistraně předepsanou ústní formulaci obvinění. Obvinění bylo z důvodu zabití bratra, či nějakého dalšího příbuzného a toto své tvrzení chce dokázat, „*svým životem na život*“⁵⁷ žalovaného,

---

⁵⁴ JIREČEK, Hermenegild., *Řád práva zemského*, čl. 19 in: *Codex Juris Bohemici II/2*, Praha: Typus 1870, str. 210

⁵⁵ JIREČEK, Hermenegild., *Řád práva zemského*, čl. 19 in: *Codex Juris Bohemici II/2*, Praha: Typus 1870, str. 206

⁵⁶ JIREČEK, Hermenegild., *Řád práva zemského*, čl. 19 in: *Codex Juris Bohemici II/2*, Praha: Typus 1870, str. 207

⁵⁷ SATURNÍK, Theodor., *Klín šatu jako symbol v právu českém in: Miscellanea historico-iuridica*. Praha: VANĚČEK, Václav, 1940, s. 248

kteřý se mohl proti tomuto ohradit a vinu popřít prohlášením, že to chce dokázat „svým životem na jeho život, jak mu právo zemské a páni naleznú.“⁵⁸

Pokud žalovaný zabití přiznal, ale namítal, že zabití bylo spácháno nikoliv v útoku, ale naopak v sebeobraně, nabízelo se řešení zvláštním postupem. Obě strany měly třikrát udeřit klíny a to tím způsobem, aby klíny na sebe narazily přímo. Každá ze stran si musela dát velký pozor při tomto počínání, neboť sebemenší neopatrnost mohla znamenat to, že by klín nedopadl na druhý správně a došlo by tak k chybě s následkem ztráty pře.⁵⁹

Situace opačná byla při úspěchu obou stran, tedy pokud oba správně klíny udeřili způsobem takovým, „žeby páni pochválili“⁶⁰, pak bylo nutno pokračovat v soudním řízení dál.

Domnívám se, že nebylo těžké udělat chybu v přísném formalistickém pojetí, které samotnému souboji předcházelo. Je nabíledni, že k souboji ani nemuselo dojít a zřejmě to ani nebylo ojedinělé. K souboji tedy došlo jen pro případ bezchybné předcházející proceduře obou stran sporu. Očividným svědkem toho, jak lehce bylo možné při přísně formalistickém a symbolickém postupu samotný spor prohrát, byl zřejmě i Tomáš ze Štítného, budeme-li to dovozovat z jeho odmítavého stanoviska, jež se nám dochovalo v tomto znění: "*Kak-li to móż dobré býti...když se zarukují: vezma klín sukně nebo pláště, hne-li jím za sě, chtě snad rozvesti, aby udeřil k onoho (tedy odpůrce) klínu, tehdy jest ztratil.*"⁶¹

Jak dlouho samotný souboj trval, můžeme jen odhadovat, ale vzhledem k tomu, že každý ze soupeřů mohl žádat třikrát o přestávku v délce jedné hodiny, během které „*purkrabie Pražský jmá mezi ně vložití sochor, aby přes ten žádný na druhého nesahal*“ můžeme dovodit, že souboj mohl trvat velmi dlouho. Po jaké době, kdy strany bojovaly, bylo možno žádat přestávku, bohužel nevíme.⁶² Strana vítězná poté mohla stranou poraženou „*svú*

---

⁵⁸ SATURNÍK, Theodor., *Klín šatu jako symbol v právu českém in: Miscellanea historico-iuridica*. Praha: VANĚČEK, Václav, 1940, s. 248

⁵⁹ SATURNÍK, Theodor., *Klín šatu jako symbol v právu českém in: Miscellanea historico-iuridica*. Praha: VANĚČEK, Václav, 1940, s. 248

⁶⁰ SATURNÍK, Theodor., *Klín šatu jako symbol v právu českém in: Miscellanea historico-iuridica*. Praha: VANĚČEK, Václav, 1940, s. 248

⁶¹ SATURNÍK, Theodor., *Klín šatu jako symbol v právu českém in: Miscellanea historico-iuridica*. Praha: VANĚČEK, Václav, 1940, s. 248

⁶² JIREČEK, Hermenegild., *Řád práva zemského, čl. 19 in: Codex Juris Bohemici II/2*, Praha: Typus 1870, str. 211

rukú stieti“⁶³. Další možnost vítěze jak naložit s poraženým, bylo ponechat ho na živu, ale jen s panovníkovým souhlasem. Avšak nenechal-li jej na živu, měl mu vložit jeho hlavu mezi nohy a dále měl „*pokleknúti na jednom koleně a poděkovati králi a pánóm z pravého práva, a dva halěře naň vložit, a těmi jej ofěrovati*“.⁶⁴ Položené halěře na hlavě zabitého měly asi význam nějakého "památného".⁶⁵

Výsledek souboje se měl poznamenat v deskách, a to z toho důvodu, aby se zabránilo následné pomstě. Pokud by někdo záznamu v deskách nedbal a i přes to chtěl mstít, pak "*ztratil život i sbožie, k Králově Milosti i ke všem pánóm, a nikdy by on ani jeho děti nejměli by práva zemského užívati*“.⁶⁶ Z tohoto můžeme usuzovat o původu soudního souboje a jeho významné funkci, která měla zabránit v další krevní mstě.

Byli-li soupeři odlišného postavení, měl soudní souboj zcela odlišná pravidla. Jako vodítko pro toto rozlišení nám může velmi dobře posloužit Řád práva zemského. Pokud se v souboji potkali dva urození soupeři, měli se bítí meči a štíty, jelikož „*když rovný rovného podlé urozenie, točizto pán pána, vládyka vládyku z hlavy pohoní, všeho téhož řádu, jako svrchu psán jest, máta poživati, i máta se bítí s meči i se štíty*“.⁶⁷ Měl-li se odehrát souboj mezi osobou náležející k městskému stavu a sedlákem, tak se mělo použít k boji kyjů („*máta se bítí kyji a s štíty velikými, neb jsta oba jednoho řádu chlapského*“⁶⁸). Kdyby na souboj vyzval urozený méně urozeného, mohl odmítnout „*dřieve nežby naň žaloba vyšla*“ tím, že uvedl, že „*kdyžby přišlo na bitie, bítit' se s ním nechce, nebť jest nižšieho urozenie, nežli on*“.⁶⁹ Pokud méně urozený využil této výhrady, musel se očistit přísahou „*na kříži sám sedmý se zmatkem*“.⁷⁰ Když nevyužil včas výhrady, mělo dojít k souboji. Obdobným způsobem bylo postupováno i pro případ, když byla k souboji vyzvána osoba urozeného stavu sedlákem nebo příslušníkem městského stavu.⁷¹

---

⁶³ SATURNÍK, Theodor., *Klín šatu jako symbol v právu českém in: Miscellanea historico-iuridica*. Praha: VANĚČEK, Václav, 1940, s. 248

⁶⁴ JIREČEK, Hermenegild., *Řád práva zemského, čl. 19 in: Codex Juris Bohemici II/2*, Praha: Typus 1870, str. 211

⁶⁵ MARKOV, Josef. *Kapitoly z dějin českého zemského soudního řízení 12.-17. století*. 1. vyd. Praha: Academia, 1967, str. 109

⁶⁶ JIREČEK, Hermenegild., *Řád práva zemského, čl. 19 in: Codex Juris Bohemici II/2*, Praha: Typus 1870, str. 211

⁶⁷ JIREČEK, Hermenegild., *Řád práva zemského, čl. 19 in: Codex Juris Bohemici II/2*, Praha: Typus 1870, str. 214

⁶⁸ JIREČEK, Hermenegild., *Řád práva zemského, čl. 19 in: Codex Juris Bohemici II/2*, Praha: Typus 1870, str. 216

⁶⁹ JIREČEK, Hermenegild., *Řád práva zemského, čl. 19 in: Codex Juris Bohemici II/2*, Praha: Typus 1870, str. 215

⁷⁰ JIREČEK, Hermenegild., *Řád práva zemského, čl. 19 in: Codex Juris Bohemici II/2*, Praha: Typus 1870, str. 215

⁷¹ JIREČEK, Hermenegild., *Řád práva zemského, čl. 19 in: Codex Juris Bohemici II/2*, Praha: Typus 1870, str. 216

Tehdejší právo nezapomínalo ani na případy, když byla jednou ze stran sporu žena. Pro tyto případy se nabízely tři možné varianty:

- Žalobkyní ve sporu o zabití byla vdaná žena, souboj tak byl vyloučen a žalovanému nezbyvalo než se očistit přísahou: *"Kdyžby žena majíc svého muže, koho z hlavy pohonila: tehda pohnaný má svú nevinu pokázati na kříži přísahaje sám sedmý"*.⁷²
- Žalobkyní ve sporu byla vdova stejně urozená jako žalovaný, pak se měl souboj konat, ale za poněkud zvláštních podmínek. Obžalovaný muž musel stát po pás v jámě (tzv. souboj v jámě): *„pakliby vdova koho sobě rovného v urození pohnala z hlavy mužovy neb kterého svého prietele: má tiem řádem proti pohnanému jíti, jako muž. A když se s ním bude bítí, tehdy ten pohnaný má v dole vykopaném státi až po pás s mečem a se štítem velikým, a v tom dole obracetí se, jakž může, a brániti se jí. A ona má také býti s mečem a se štítem v šranciech v okráhlych k tomu připravených. A on z dolu, ani ona ze šraňkón nemá vyníti, dokudžby jeden druhého nepřemohl. Pakliby z nich který vyšel, tenby své právo ztratil“*.⁷³ Je tedy patrné, že vdova byla poněkud zvýhodněna. Stejně podmínky v souboji měl i dívka, které bylo alespoň 18 let, a byla svobodná.
- Právo taktéž upravovalo podmínky souboje pro nezletilou dívku – *„Pakliby panna, jezto se muže (ne)otpověděla, koho z hlavy pohnala: ta má užívati práva sirotčieho, aby její prietel kterýžkolivěk mohl súd vésti až do bitvy s jejím vrahem týmž řádem, jako svrchu psáno stojí“*.⁷⁴

Pokud se jako stran sporu objevila osoba nezletilá, tak se mohla dát v souboji zastoupit za předpokladu, že uplatnila výhradu žaloby „právem sirotčím“. V tomto případě *„móž kterýžkoli prietel jeho vstúpiti a zaň súd vésti až do bitvy. A kdyžby se měl bítí, tehdy ten sirotek má státi před šranky, meč a štít drže, a ten prietel má ten meč a štít vzieti z jeho rukú, i bítí se zaň s jeho vrahem až do skonáni“*.⁷⁵ Zástupce nezletilce tak měl pozvednout štít a meč z rukou nezletilého, což měl být symbol toho, že bojuje namísto něj.

---

⁷² JIREČEK, Hermenegild., *Řád práva zemského*, čl. 19 in: *Codex Juris Bohemici II/2*, Praha: Typus 1870, str. 216

⁷³ JIREČEK, Hermenegild., *Řád práva zemského*, čl. 19 in: *Codex Juris Bohemici II/2*, Praha: Typus 1870, str. 217

⁷⁴ JIREČEK, Hermenegild., *Řád práva zemského*, čl. 19 in: *Codex Juris Bohemici II/2*, Praha: Typus 1870, str. 217

⁷⁵ JIREČEK, Hermenegild., *Řád práva zemského*, čl. 19 in: *Codex Juris Bohemici II/2*, Praha: Typus 1870, str. 214

Byla-li předmětem sporu platba peněz za hlavu zabitého, tak se mohla každá ze stran nechat zastoupit – „*jediné kterýž chce z nich nebo oba možeta poručníka mleti, a miesto sebe k bitvě vydati; i máta se bítí kyji a za štíty, až jeden druhého i přemóž, a tak při obdrží.*“⁷⁶

Karel IV. navrhnul upravit pravidla soudního souboje a připouštěl jeho užití pouze ve třech případech ve svém zákoníku *Maiestas Carolina*. Prvním případem možného užití bylo pro případ zrady či úkladů proti králi a jeho rodinným příslušníkům, druhý případ soudního souboje bylo porušení mravnosti královského dvora a posledním bylo nařčení z užívání statků králových bez jeho souhlasu⁷⁷: *"Ktož by koho nařekl, že by krále nebo královu neb koho jiného z královského rodu zradil nebo zrazoval. Druhé ktožby na králově dvoře podávenie neb násilé panně neb paní učinil. A tretie, ktož by který hrad kralov nebo zemi komu prodal, dal, zastavil nebo kterák bez kralova vědomie a vôle jinak zavadił."*⁷⁸

Podmínkou bylo, aby se soubojem souhlasily obě dvě strany a také panovník. Kdyby však strana žalovaná se soudním soubojem nesouhlasila, mělo další řízení proběhnout na základě právních zvyklostí - *"když se dvě svolita rovného urozenie, o kterúz-koli věc muožeta sediti, ač jim král svého dvoru puojčí a odpustí. Pakli by kto na seditie tiskl, an se móż dobře na právo odvolati, a podle řádu a práva před králem neb kdež přihnán bude, móż toho podle práva zbaven býti."*⁷⁹

Zákoník předpokládal rovné postavení stran pouze podle osobního statutu strany, tedy podle její urozenosti a důstojnosti. Byla-li k souboji vyzvána osoba urozenější sobou méně urozenou, osoba urozenější mohla souboj odmítnout, a to aniž by tím utrpěla její stavovská čest. Kromě toho bylo také možné nominovat za sebe osobu jinou, která musela mít stejný osobní status, tedy být stejně urozený, jako zastupovaný. Avšak této výjimky nemohl využít ten, jenž byl dříve ve službách panovníkových a ve sporné době byl ve službách pánů. Pro případ opačný, tedy pokud osoby sloužící dříve pro některého z pánů a ve sporné době sloužící králi však nebylo možné zastoupení nijak dotčeno⁸⁰ - *"O seditie má znamenáno býti rovnost person v urození nebo v dóstojenství. Pozove-li menší větčieho v dóstojenství, on jeho móż zavrci a řka: "Nejsi mne hoden"; a nemá' odpoviedati na tom i nemá proto trpěti hanby*

⁷⁶ JIREČEK, Hermenegild., *Řád práva zemského*, čl. 19 in: *Codex Juris Bohemici II/2*, Praha: Typus 1870, str. 213

⁷⁷ JANIŠOVÁ, Jana., *Šlechtické spory o čest na raně novověké Moravě: (edice rokové knihy zemského hejtmana Václava z Ludanic z let 1541-1556): historická studie a edice*. Vyd. 1. Brno: Matice moravská, 2007, str. 40

⁷⁸ *Majestas Carolina*, in: *Codex juris Bohemici II, 2*, ed. JIREČEK, Hermenegild, Praha 1870, str. 165

⁷⁹ *Majestas Carolina*, in: *Codex juris Bohemici II, 2*, ed. JIREČEK, Hermenegild, Praha 1870, str. 165-166

⁸⁰ JANIŠOVÁ, Jana., *Šlechtické spory o čest na raně novověké Moravě: (edice rokové knihy zemského hejtmana Václava z Ludanic z let 1541-1556): historická studie a edice*. Vyd. 1. Brno: Matice moravská, 2007, str. 40

ižádné. Zjevujem to, že ktožkolivěk muož služebníka v urození tak rovného jako sám, miesto sebe v sědanie postaviti. Ze zdávna z králova řádu ustaveno jest, aby žádná persona, kteráž byvši v králově službě, nižšímu již slúží, nemohla postaviti miesto sebe jiného v sědanie. Ale zase kteráž jest slúžila pánu, a již slúží Velebnosti Králově, ta muož miesto sebe již v sědání postaviti jiného.”⁸¹

Na zákoníku Karla IV. bylo nejdůležitější to, že ostatní ordály měly být bezpodmínečně zakázány. *Maiestas Carolina* Karla IV. však pro velký odpor šlechty nikdy nevešel v platnost. Návrh zamítnul generální sněm a Karel IV. musel oznámit to, že jediný exemplář zákoníku shořel.⁸²

Josef Svátek popisuje soudní souboj v Karlově době takto: *„Na stolci, avšak beze stupňů, sedí kníže nebo soudce, po obou jeho stranách stojí čtvero oděnců s kopími a s přílbicemi, opírajících se levicí o veliké bílé, tříhrotné štíty. Jeden z těchto vojínů, vyznačený již svým ozdobnějším oděvem, drží mimo kopí také obnažený, do výše vztyčený meč. V popředí bojují dva mužové, ozbrojeni jsou každý mečem a štítem, avšak o hlavách nepokrytých a bez brnění, ba skoro polonazi, anot’ pouze krátké modré roucho, splývající od hrdla až po kolena, kryje jejich nahé tělo. Na nohou mají modré botky, po kotníky sáhající.“⁸³*

Kniha rožmberská popisovala souboj meči ve sporech o hlavu, nebo kyji ve sporech o „přihlavní dobytek“.⁸⁴ Stejně tak mohlo být užito souboje jako důkazního prostředku pro případ „nevěry“ králi: *„Když kto na koho vzmluví rovně na rovni, že jest královi nevěrný, že jsa s ním, i byl v boji, nebo jeho lidé jeho kázaniem, na královu škodu, a chce životem líčiti: tehda proti tomu odpověď: „nevinen jsem a chci se zpraviti, jakž mi kmeté naleznú.“⁸⁵* Soudní souboj byl důkazem na strany žalobce, žalovaný měl možnost souboj odmítnout a žádat o projednání sporu s tím, že důkazní prostředky měli určit páni zasedající na zemském soudě.⁸⁶

---

⁸¹ *Majestas Carolina*, in: *Codex juris Bohemici II, 2*, ed. JIREČEK, Hermenegild, Praha 1870, str. 166

⁸² MALÝ, Karel a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3., přeprac. vyd. Praha: Linde 2003, str. 117

⁸³ SVÁTEK, Josef., *Dějiny poprav a katů v Čechách*. Praha: Havran, 2004, str. 197

⁸⁴ *Kniha starého pána z Rožmberka*, in: *Codex juris Bohemici II, 2*, ed. JIREČEK, Hermenegild., čl. 113, čl. 114

⁸⁵ *Kniha starého pána z Rožmberka*, in: *Codex juris Bohemici II, 2*, ed. JIREČEK, Hermenegild., čl. 212

⁸⁶ JANIŠOVÁ, Jana., *Šlechtické spory o čest na raně novověké Moravě: (edice rokové knihy zemského hejtmana Václava z Ludanic z let 1541-1556): historická studie a edice*. Vyd. 1. Brno: Matice moravská, 2007, str. 36

O soudním souboji se zmiňuje také *Ondřej z Dubé*. Chápe tento ordál jako mimořádné řízení pro případ vraždy, pokud byl žalobcem nezletilý sirotek, a dále při znásilnění. V prvním případě „*přietel po meči má od sirotka před pány štít vzieti a též vésti, jestli třeba, pána u potaz vezma, klínom před se v klín udeřě, jakož ten pán naučí. Pak nález, pomsta i dôvod má státi na panské vóli.*“⁸⁷ V případě druhém bylo nutno rozlišovat, kdo byl žalobcem. Pokud byly žalobcem samotná znásilněná žena „*má jemu hlavu stieti*“. Byl-li žalobcem otec znásilněné, a pokud se ukázalo, že jeho dcera s tím souhlasila, „*tehda oběma hlavu setni*“.⁸⁸

Můžeme dovodit, že v podstatě ani tak nešlo o samotný souboj jako důkaz, ale spíše o trest smrti vykonávaný samotnou žalobkyní či žalobcem. Ondřej z Dubé k tomu uvádí, že se jedná o staré právo a že ustanovení o souboji již vyšlo z užívání a páni mohou rozhodnout jinak.⁸⁹

Ordál soudním soubojem zmiňuje také kniha *Tovačovská (v kapitole o "pobídkách") a kniha Drnovská - "bitva nebo pobídka na dobré vůli (soupeřů) záleží a z práva nesnadě se nalézá"* a že jest "*lépe hodným svědomím nevinu dovésti než svou vůli*", jelikož "*pro hřích mohl by Bůh neštěstí připustiti.*"⁹⁰

Podíváme-li se do městského práva, zjistíme, že jihlavské právo upravovalo soudní souboj v těchto ustanoveních:

"(kap. XL.) *Pro ránu z sědanie súdci dostane se puol hřivny. Pakli raněný k sědání před súdem pobiedil by a protivník jeho uložití chtěl by, súdci dostane se puol hřivny. Pakli do okršlka nebo do čáry vešli by a k stoliciem přišli by a ještě viněný uložití chtěl by, súdci dostaneta se dvě hřivně. Pakli k lanciem přišli by a k smlúvě dopuštění byli by, súdci tři hřivny mieti bude. Pakli lance vytrhajíce a bojujíce sešli by se ještě, smluviti se chtiece, súdci ve třech hřivnách viněný odpoviedati bude.*"⁹¹

"(kap. XLII.) *Když rána nebo vražda od přisežných rozumně obžalována byla by, sědanie takto má zapovědieno býti. Řečník žalobníkóv takto rci: Žaluji pánu Bohu a panu*

⁸⁷ Z DUBÉ, Ondřej a ČÁDA, František, ed. *Nejvyššího sudího Království českého Ondřeje z Dubé Práva zemská česká*. V Praze: Česká Akademie věd a umění, 1930, str. 130

⁸⁸ Z DUBÉ, Ondřej a ČÁDA, František, ed. *Nejvyššího sudího Království českého Ondřeje z Dubé Práva zemská česká*. V Praze: Česká Akademie věd a umění, 1930, str. 130

⁸⁹ Z DUBÉ, Ondřej a ČÁDA, František, ed. *Nejvyššího sudího Království českého Ondřeje z Dubé Práva zemská česká*. V Praze: Česká Akademie věd a umění, 1930, str. 75

⁹⁰ Ottův slovník naučný, díl dvacátýtřetí Schlossar - Starowolski. Praha - Litomyšl: Paseky/Argo, 2000, str. 701

⁹¹ HOFFMANN, František., *Jihlavské právo*. Havlíčkův Brod: Krajské nakladatelství, 1959, str. 56

králi a Vám pane súdce i prísežným, tak bohatým jako chudým, kteřížto pokoje a milosti požívati žádají, že takový a takový (přišel k místu, kdež přítel muoj) pokoj a milost mieti měl jest, a v tom přerušil jest pokoj boží a pana krále i země, i udeřil jemu zjevnú ránu ssédanie, kteroužto přísežní opatřili sú a za ránu ssédanie obžalovali sú. Pakli by bylo o vraždu, takto má řečeno býti: Udeřil jemu zjevnú ránu, skrze niž z života šel jest k smrti, kteroužto přísežní opatřili sú a za ránu ssédanie obžalovali sú. To ač vyznati chtěl by, od vás na to súdu vyhledává; pakli' by zapieral, vyznati se připuzuje svým tělem proti jeho tělu, svým zase bojovníkem proti jeho, se všemi příslušnostmi, kteréž právem k ssédání příslušejí, jeho přiznati se připudie v den a súd, jakož přísežní rozkázali by a konšelé povolili by a žádat' od vás, pane súdce, spravedlivý ortel ať se jemu stane, poněvadž ssédáním jeho tak pozdravil jest, ať ssédáním jemu odpoviedati dlužen jest."⁹²

3.4 Ordál broděním

Tomuto druhu božího soudu je v právních památkách, ale i u právních historiků, věnována nejmenší pozornost. Tento typ ordálu se objevuje ve druhé polovině 14. století a měl se užívat ve sporech o majetek. Jde o jediný ordál v českém právu, který umožňuje oběma stranám dokázat své právo. Avšak jeho funkce byla spíše podpůrná vůči přísaze, protože kdyby strany při přísaze „*prošli, tehdy póvod má do vody břiesti, a pohnaný za ním, tři kročeje vzdálí. A kdyžby póvod utonul v těch třech kročejích před ním, tehdy pohnaný má se zase vrátiti, a toho nevinen býti. Pakli póvod přebrde, tehdy pohnaný má za ním břišti; a přebrde-li také, tehdy jest jeho prázden; pakli utone, tehdy ty dědiny i život ztratí.*“⁹³

Tento ordál spočíval v tom, že žalobce a tři kroky za ním žalovaný vstupovali do brodu řeky. Pokud se žalobce začal topit, měl žalovaný právo vrátit se zpět.

Srovnáme-li latinský *Ordo iudicii terrae* a to konkrétně článek 68, dojdeme k závěru, že latinský text tento typ ordálu vůbec nezná!⁹⁴

3.5 Ordál přísahy na žhavém železe

Ordál přísahy na žhavém železe byl zaveden na konci 14. století. Tento boží soud byl určen, jak píše V. Brandl, jedincům obviněným z „*výboje*“ či „*násilí učiněného*“.⁹⁵ Vlastní

⁹² HOFFMANN, František., *Jihlavské právo*. Havlíčkův Brod: Krajské nakladatelství, 1959, str. 56

⁹³ JIREČEK, Hermenegild., *Řád práva zemského*, čl. 68 in: *Codex Juris Bohemici II/2*, Praha: Typus 1870, str. 239

⁹⁴ JIREČEK, Hermenegild., *Ordo iudicii terrae*, čl. 68 in: *Codex Juris Bohemici II/2*, Praha: Typus 1870, str. 239

⁹⁵ BRANDL, V.: *Staročeské řízení*, Právník 8, Praha 1869, s. 700

průběh této zkoušky byl v tom, že obviněný měl na „světle rozžžené železo má před pohnaným položeno býti, aby na něm dva háky položil, a přísáhl na svú nevinu. A kdyžby nezdržal prstov na tom železe, dokudžby přísahy nedokonal: tehdy by tu při ztratil i hrdlo.“⁹⁶

Je otázkou, zda tento ordál je svým způsobem druhem přísahy, anebo je možné jej zařadit jako „podkategorii“ ordálu žhavými radlicemi. Osobně se domnívám, že tvoří jakýsi hybrid mezi oběma kategoriemi a to vzhledem k zastoupení obou ordálů do jednoho, tedy žhavé železo na straně jedné a přísaha na straně druhé.

---

⁹⁶ JIREČEK, Hermenegild., *Řád práva zemského, čl. 53 in: Codex Juris Bohemici II/2*, Praha: Typus 1870, str. 228

Obrázek č. 6 – Ordál železem

Délka přísahy nebyla předepsaná a jsem toho názoru, že železo zde již nebylo onen magický předmět, ale předmět zastrašující, zejména pro osobu, která věděla, že je vinna. Toto tvrzení podporuje i Karel Malý, který k tomuto uvádí: „*přisahající musel přitisknout prsty na rozžhavené železo a to po dobu, dokud přísahu nepřednesl. V těchto případech nešlo tedy o to,*

aby se ten, kdo ordál podstupoval, nespálil, ale aby přes bolest, která mu byla způsobena, prsty neodtrhl.“⁹⁷

3.6 Ordál losem

Ordál losem („*vrhání hřebě*“) byl nejméně známý a také nejméně rozšířený boží soud v českých zemích. Tento iracionální důkaz je často opomíjen i právními historiky, a to zřejmě z toho důvodu, že se nám zachovalo o tomto božím soudu velmi málo pramenů. O tomto ordálu mluví Kniha rožmberská ve svých článcích 70, 144 a 149. Zákoník Karla IV. – Majestas Carolina se o něm taktéž zmiňuje minimálně.

Svůj název dostal tento boží soud pravděpodobně se slovanským „*žerb*“, z něhož je pravděpodobně odvozeno německé „*Kerbe*“, tedy zárub, zásek, vrub.

Kniha rožmberská znala tento ordál v souvislosti se sporem o vlastnictví koně. Pokud obě znesvářené strany tvrdili, že kůň je v jejich vlastnictví, měla být pře rozhodnuta pomocí svědků a los zde potvrzoval věrohodnější svědky jedné ze stran.⁹⁸

Ne všichni svědkové však mohli být připuštěni k přísaze, to řešila Kniha rožmberská ve svém článku 149, kdy měl boží soud losem rozhodnout, kteří svědkové budou moci přísahat. Znění tohoto článku bylo následující: „*V tom případě metaly se losy, které strany svědci mají k přísaze připuštění býti.*“⁹⁹

Domnívám se, že tento „nový“ druh božího soudu postupně vytlačil ordál vodou, což potvrzuje článek č. 70 Knihy Rožmberské: „*ledno voda sešla mezi s toho, ale ledno za vodu vrci hřebjé.*“¹⁰⁰

Na začátku kapitoly zmiňovaný zákoník Karla IV. ve svém článku 49 upravuje způsob průběhu pře osoby urozené a panovníka o hranici lesa. K tomuto měla každá strana sporu nominovat devět svědků, a když se mezi sebou nedohodli na tom, kudy hranice pozemku povede, měli být vylosování tři z nich, jenž na svá tvrzení přísahali.

---

⁹⁷ MALÝ, Karel a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3., přeprac. vyd. Praha: Linde 2003, str. 117

⁹⁸ MARKOV, Josef. *Kapitoly z dějin českého zemského soudního řízení 12.-17. století*. 1. vyd. Praha: Academia, 1967, str. 172

⁹⁹ *Kniha rožmberská*. Kritické vydání opatřené poznámkami a glosářem, ed. BRANDL, Vincenc., Praha 1872, str. 77

¹⁰⁰ *Kniha rožmberská*. Kritické vydání opatřené poznámkami a glosářem, ed. BRANDL, Vincenc., Praha 1872, str. 70

4. Ordálová přísaha

Ordálová přísaha byla charakteristická svojí složitostí a přílišným formalismem, což má za následek, že je velmi podobná ordálům, stejně tak tzv. přísežní pomocníci, což je další znak iracionality. Přísaha byla jedním z nejdůležitějších a také nejrozšířenějším důkazním prostředkem středověkého soudního řízení. Při přísaze svědkové nebyli vyslýcháni o důležitých skutečnostech pro řízení, ale přísahali o tom, že jsou přesvědčení, že se určitá věc jevila skutečně tak, jak tvrdila strana, pro niž svědčili a která je „vedla“.¹⁰¹ Nahlédneme-li do historických právních pramenů, dojdeme k závěru, že přísaha existovala i v době, v níž zaujímaly hlavní místo ordály, které postupem doby právě přísaha vytlačovala. Byla užívána pro méně vážné spory. Oproti ordálům byla jednoduchá a zpočátku byla určena pro osoby, o jejichž věrohodnosti nebylo třeba pochybovat (duchovní, šlechta atd.).

Už bylo zmíněno, že přísaha postupně vytlačovala ordály, zejména železa a vody, avšak problém nastal v situaci, kdy přísaha byla správně vykonána u obou stran. Tento problém byl vyřešen tak, že se v krajním případě užilo ordálu.

V době křesťanské strany přísahaly pouze v kostelích, v Praze to bylo v kapli Všech Svatých. Přísaha před soudem byla až do konce 15. století poněkud výjimečným jevem. Až článek 36 Vladislavského zřízení zemského uvádí přísahu „před pány“ a tak tomu bylo až do 17. století. Mimo to již bylo možné přísahat i v klášteře sv. Jiří na Pražském hradě.¹⁰²

Přísaha měla být konána výhradně dopoledne, v přítomnosti příslušných úředníků a také za účasti obou stran a samozřejmě nesměl chybět kněz. Obě strany čekaly před kaplí u dveří a musely na dotaz úředníků sdělit, koho mají za svědky a očistníky, uvést jejich křestní jméno a odkud jsou. Strany uváděl a vyvolával písař, na rozkaz úředníků, a později zemský řečník. Zde se projevoval silný formalismus, protože pokud některá ze stran porušila některý z výše uvedených předpisů, zejména ten, pokud včas strana a její svědkové nestáli před kaplí, znamenalo to, že prohrála spor. Stejně tak bylo nemyslitelné jakékoliv zastoupení strany, tedy strana se musela dostavit osobně.¹⁰³

---

¹⁰¹ MARKOV, Josef. *Kapitoly z dějin českého zemského soudního řízení 12.-17. století*. 1. vyd. Praha: Academia, 1967, str. 119

¹⁰² MARKOV, Josef. *Kapitoly z dějin českého zemského soudního řízení 12.-17. století*. 1. vyd. Praha: Academia, 1967, str. 119

¹⁰³ MARKOV, Josef. *Kapitoly z dějin českého zemského soudního řízení 12.-17. století*. 1. vyd. Praha: Academia, 1967, str. 124

Přisahal se dvěma prsty (dvěma háky) na kříž a poté se měla odříkat formule přísahy neboli rota. Při přísaze hrál důležitou roli úředník, protože právě jeho pokyny se strany musely řídit. Byl to právě úředník, který předčítal stranám text přísahy, jež měl přísahající opakovat.¹⁰⁴

Již ve 13. – 15. století můžeme rozlišovat přísahu „se zmatkem“ (na Moravě s „kléskú“) a přísahu „bez zmatku“. Přísaha se zmatkem se vyznačovala v přísném a nebezpečném formalismu pro ty, kdo ji skládali. Nebezpečnost tkvěla v tom, že přísahající musel popaměti a samozřejmě bez chyb opakovat formulaci přísahy, jež mu byla úředníkem třikrát přednesena. Pokud přísahající chyboval, měl možnost se dvakrát opravit, avšak pokud ani na potřetí nepronesl přísahu bez chyb, tak to mělo důsledek v tom, že prohrál spor.¹⁰⁵

V přísaze strana potvrzovala svůj názor, stejně tak ho potvrzovali její svědci. Rota byla slavnostním opakováním žaloby žalobce a byli to právě jeho pomocníci, kteří potvrzovali obsah žaloby. Je třeba uvést, že vzhledem k faktu přednesu přísahy se zmatkem z paměti, jednalo se o velmi těžký a jistě také riskantní důkazní prostředek a proto nebyl výjimečné situace, kdy se strana raději rozhodla pro souboj. Samozřejmě o to větší nebezpečí pro stranu hrozilo v případě velmi dlouhé obžaloby.¹⁰⁶

Byl to právě již několikrát zmiňovaný formalismus, který vedl k odporu přísahy zejména v kruzích měšťanů, což vedlo k tomu, že se přísaha se zmatkem postupně vytlačovala. Obdobný význam měl o i zavedení tzv. krátké přísahy do řízení soudního. Důvodem této reformy bylo to, že „stará“ přísaha byla často velmi dlouhá a pro strany tak nebezpečná. Nicméně i zde byl určitý formalismus v tom, že i tato krátká přísaha měla být přednesena bez zmatku a bez porušení předepsaných formalismů. Text přísahy byl tedy podstatně kratší a jednodušší, ale co bylo podstatné, text byl stálý, což bezpochybně zmenšilo nebezpečí ztráty sporu. Jinak proces zůstával stejný, text přísahy byl nejprve straně třikrát přečten a poté jej měla stran z paměti opakovat a případná chyba i nyní znamenala ztrátu pře.¹⁰⁷

---

¹⁰⁴ MARKOV, Josef. *Kapitoly z dějin českého zemského soudního řízení 12.-17. století*. 1. vyd. Praha: Academia, 1967, str. 126

¹⁰⁵ MARKOV, Josef. *Kapitoly z dějin českého zemského soudního řízení 12.-17. století*. 1. vyd. Praha: Academia, 1967, str. 128

¹⁰⁶ MARKOV, Josef. *Kapitoly z dějin českého zemského soudního řízení 12.-17. století*. 1. vyd. Praha: Academia, 1967, str. 129

¹⁰⁷ MARKOV, Josef. *Kapitoly z dějin českého zemského soudního řízení 12.-17. století*. 1. vyd. Praha: Academia, 1967, str. 131

Ale i tato krátká přísah se stala postupem doby přežitkem, protože byla pomalu vytlačována přísahou bez zmatku. Postupem času zanikala stará přísaha svědků a byla nahrazována, po vzoru římsko-kanonického práva, přísahou, jež měla podobu slavnostního slibu, jehož obsahem bylo to, že svědek při výslechu bude vypovídat jen pravdu a nic jiného.¹⁰⁸

---

¹⁰⁸ MARKOV, Josef. *Kapitoly z dějin českého zemského soudního řízení 12.-17. století*. 1. vyd. Praha: Academia, 1967, str. 133

5. Zánik ordálů

Jako významný mezník pro zánik ordálů v českých zemích je třeba zmínit nařízení Karla IV. a arcibiskupa pražského Arnošta z Pardubic. V roce 1343 byla svolána pražská synoda a právě tento rok je v literatuře uváděn jako rok, kdy byly boží soudy oficiálně zakázány.

Boží soudy byly předmětem kritiky i v dobách svého největšího rozkvětu, tedy ve století 12. a 13. Kritikou nešetřila ani církev, která v ordálech viděla diskreditaci církve, jelikož se kněží božích soudů přímo účastnili. Dalším důvodem bylo zřejmě i to, že i přes „roušku“ křesťanství byl zřejmý pohanský původ ordálů.¹⁰⁹

Pražská synoda nařídila kněžím, aby se přestali ordálů účastnit a to pod trestem exkomunikace z církve a pod hrozbou ztráty úřadu.¹¹⁰

Oproti tomu nesouhlasila se zrušením ordálů šlechta, protože takovou „reformu“ chápala jako opouštění tradic.

---

¹⁰⁹ MALÝ, Karel a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3., přeprac. vyd. Praha: Linde 2003, str. 118

¹¹⁰ POLC, Jaroslav V. a HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. *Pražské synody a koncily předhusitské doby*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2002, str. 113

6. Právo útrpné

Pod pojmem právo útrpné si nejčastěji vybavíme mučení (*trápení*, *lat. tortura, tortumentum, tortio, passio, ang. Torture, torment, něm. Die Folter, die Sekatur, franc.le torture*).¹¹¹ Mučení lze charakterizovat jako fyzické a psychické násilí, které si klade za cíl donutit člověka, aby jednal zcela iracionálně, zejména tak, jak si přeje osoba druhá a činí to, co by jinak nechtěl nebo co je ve zřejmém rozporu s jeho přesvědčením.¹¹²

Považuji za nutné uvést, že většina laické veřejnosti si pod slovem mučení vyjeví čarodějnické procesy a inkviziční proces s tím spojený (viz kapitola Anketa). Vznik inkvizičního procesu je spojen s pontifikátem papeže Inocence III. (1198-1216), který se vytvořil změnou obvyklého procesu (tzv. infamačního) právě do procesu inkvizičního, který s sebou přinesl zásadní „racionalizaci“ soudního řízení, a to tím, že se zcela vyloučily ordály a podstatně se měla omezit ordálová přísaha (4. Lateránský koncil v roce 1215 v Římě). Namísto toho měl být zaveden nový prostředek, který by vedl ke zjištění materiální pravdy a to formou racionálních důkazních prostředků, zejména výpovědí svědků. Tento proces nebyl nic jiného než *inquisitio* (pátrání, vyhledávání, vyšetřování).¹¹³

Poprvé bylo ve středověku zavedeno právo vyšetřování z moci úřední (*inquisitio ex officio*). Zpočátku nebyl inkviziční proces procesem trestním, ale spíše disciplinárním, uplatňovaný zejména proti klerikům.¹¹⁴ Toto tvrzení podporují objevy při vykopávkách provedené v roce 1995 v objektu kláštera v Plasích na Plzeňsku, kde byly objeveny zbytky žaláře a zařízení, svědčící o věznění osob.¹¹⁵

Nesprávné je tak tvrzení, že inkviziční proces vzniknul jen a pouze za účelem pronásledování kacířů. Avšak není možné si nepovšimnout, že inkviziční typ řízení byl vhodným prostředkem k trestnímu postihu, stejně tak k likvidaci kacířských hnutí, jež začala nabývat na síle. Proto byla za pontifikátu papeže Řehoře IX. (1227-1241) zřízena instituce, která byla již všeobecně známa jako inkvizice, která měla společně s biskupskými soudy potlačovat a soudit kacířství.¹¹⁶

---

¹¹¹ SLUŠNÝ, Jaromír. *Historie mučení*. Praha: XYZ, 2008, str. 5

¹¹² SLUŠNÝ, Jaromír. *Historie mučení*. Praha: XYZ, 2008, str. 5

¹¹³ FRANCEK, Jindřich. *Čarodějnické příběhy*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2005, str. 9-10

¹¹⁴ FRANCEK, Jindřich. *Čarodějnické příběhy*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2005, str. 10

¹¹⁵ SLUŠNÝ, Jaromír. *Historie mučení*. Praha: XYZ, 2008, str. 59

¹¹⁶ FRANCEK, Jindřich. *Čarodějnické příběhy*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2005, str. 10

Jako jeden z vyšetřovacích prostředků byla užívána tortura, zpočátku jen v omezené míře, v plném rozsahu byla povolena teprve bulou papeže Inocence IV. (1243-1254) *Ad extirpanda* z 15. května 1252. Paragraf 25 této buly výslovně uváděl torturu takto: „*Kromě toho musí držitel místní moci, její rektor, všechny heretiky, které zadrží, jako hubitele a vrahy duší přinutit, aniž by jim způsobil újmy na zdraví nebo by při tom zemřeli, aby nanejvíc jasně přiznali své omyly a udali všechny heretiky, které znají, věřící a jejich obhájce, stejně jako jsou zloději a lupiči pozemských statků donucováni prozradit své spolupachatele a přiznat své zločiny.*“¹¹⁷ Záležitostí církve tedy byla inkvizice kacířů a úloha soudů světských se zde omezovala pouze na výkon rozhodnutí, které bylo uloženo soudem církevním a to na základě zásady „*ecclesia non sinit sanguinem*“ (církev nebaží po krvi).¹¹⁸

Používání tortury se stalo na konci 13. století zcela běžnou záležitostí a první spolehlivé doložení užívání tohoto prvku se objevuje ve dvacátých letech 14. století v Augšpurku nebo ve Štrasburku. V českých zemích je významným nepřímým pramenem o využívání tortury a inkvizičního procesu Brněnská kniha písaře Jana. Přímé prameny se v českých zemích objevují od poloviny 15. století.¹¹⁹

Mučení mělo docílit toho, že se člověk při na mučidlech, což bylo bráno jako výpověď objektivní, protože přiznání se bez mučení bylo bráno jako výpověď nevěrohodná, ďáblem ovlivněná. K mučení se zásadně přistupovalo při podezření z deliktu, za který mohl být uložen trest smrti, to byla v řadě první vražda, dále to byly různé majetkové delikty, zejména krádež a loupež. U deliktů ostatních se procesní řízení spokojovalo s očistou jinými prostředky, zejména očistnou přísahou a svědky, což bylo popsáno na jiném místě této práce.¹²⁰

Světské soudy na území Českého království nebyly jednotné v přístupu k mučení, zemské soudy ve středověku mučení vůbec neznaly a také nepoužívaly. Avšak jinak tomu bylo ve městech, kde se užívalo práva německého, tam se mučení užívalo, i když rozdílným způsobem. V období stavovského feudalismu nemáme o mučení podrobné zprávy, které se objevují až koncem 16. století a poté se dále zdokonalují. Daniel Adam z Veleslavína přeložil

---

¹¹⁷ SLUŠNÝ, Jaromír. *Historie mučení*. Praha: XYZ, 2008, str. 57

¹¹⁸ FRANCEK, Jindřich. *Čarodějnické příběhy*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2005, str. 11

¹¹⁹ FRANCEK, Jindřich. *Čarodějnické příběhy*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2005, str. 11

¹²⁰ VANĚČEK, Václav. *Dějiny státu a práva v Československu do roku 1945: vysokoškolská učebnice*. 3., doplněné a přepracované vyd. Praha: Orbis, 1976, str. 218

roku 1584 německy psaný Traktát o tázání aneb právu útrpném. Cílem tohoto traktátu bylo přesněji vymezit rozsah mučení a zbavit se některých nežádoucích praktik.¹²¹

Než se k mučení přistoupilo, bylo důležité rozhodnout, zda mučení je anebo není na místě. Avšak v této době již mělo České království svůj vlastní trestní kodex, byla jím kodifikace Pavla Kristiana z Koldína, známá pod názvem *Práva městská Království českého*. Koldínovo snažení spočívalo zejména v tom, že chtěl omezit užívání mučení pouze pro případy „*velké a vážné*.“¹²²

Koldín rovněž varoval před zneužíváním mučení: „*Nebo jakž mučením a trápením ne vždycky se má věřiti; takž také vždycky nevěřiti. Právo zajisté je věc nejistá, nebezpečná, kterážto pravdu častokráte zklamává.*“¹²³ Mučit se nesměly osoby vyšších stavů, mládenci pod 18 let a dívky pod 15 let, jim bylo možné pouze pohrozit mučením a obecně se také nemučili lidé starší a nemocní, stejně jako těhotné ženy.¹²⁴ Psanci měli být mučeni bez dalšího. Šlechtici a osoby svobodné mohli být mučeny jen na základě zvláštního usnesení zemského soudu. Z toho se dá usuzovat, že mučení bylo institutem třídním. Předmětem mučení tak byli většinou poddaní, přičemž podnět k tomu dávali jejich páni. Svobodní lidé měli být mučeni jen ve výjimečných případech, zejména když byli obviněni z úkladů proti panovníkovi a vládě.¹²⁵

Právo k mučení měly všechny hrdelní instituce, avšak ne všechny k tomu měly vykonavatele – kata. Domnívám se, že to bylo z důvodu vysokých částek placených za katovské řemeslo, což si menší města nemohla dovolit, a proto si kata raději najímala ad hoc. Pro dokreslení uvádím taxu z roku 1683, která náležela katovi v České Lípě – „*za použití palečnic 35 krejcarů, za stětí mečem 5 kop grošů, za upálení čarodějnice 6 kop grošů*“.¹²⁶ Samotný průběh mučení se zapisoval *krevním* nebo také *tajným* písařem do *černých* nebo *smolných knih*.¹²⁷

---

¹²¹ SLUŠNÝ, Jaromír. *Historie mučení*. Praha: XYZ, 2008, str. 67-68

¹²² SLUŠNÝ, Jaromír. *Historie mučení*. Praha: XYZ, 2008, str. 68

¹²³ SLUŠNÝ, Jaromír. *Historie mučení*. Praha: XYZ, 2008, str. 68

¹²⁴ SLUŠNÝ, Jaromír. *Historie mučení*. Praha: XYZ, 2008, str. 68

¹²⁵ VANĚČEK, Václav. *Dějiny státu a práva v Československu do roku 1945: vysokoškolská učebnice*. 3., doplněné a přepracované vyd. Praha: Orbis, 1976, str. 218

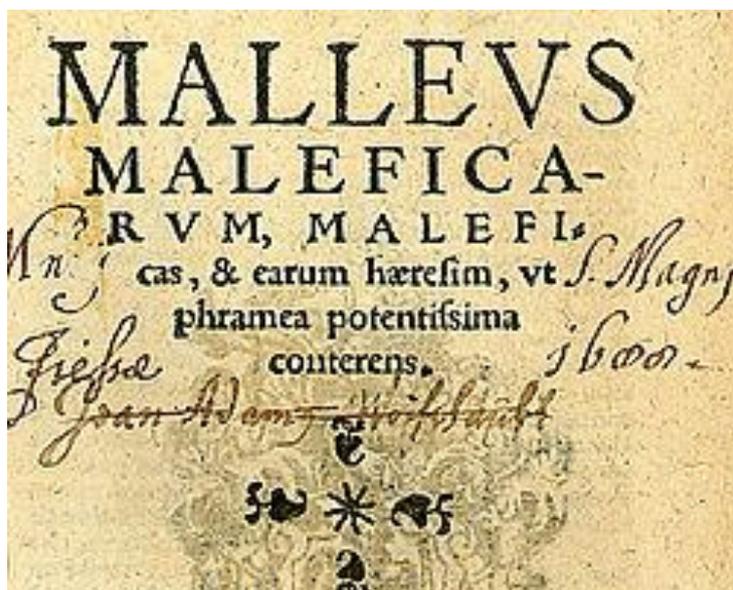
¹²⁶ PANÁČEK, Jan., *Kat a hrdelní právo v České Lípě*, in: Časopis společnosti přátel starožitností č. 119, 1/2011, str. 35

¹²⁷ VANĚČEK, Václav. *Dějiny státu a práva v Československu do roku 1945: vysokoškolská učebnice*. 3., doplněné a přepracované vyd. Praha: Orbis, 1976, str. 219

V případě, že byl pachatel přistižen na místě činu a nechtěl označit své spolupachatele, mělo se ihned přistoupit k mučení. Označení spolupachatelů na mučidlech mělo za následek, že byli zatčeni a mučeni další lidé. Právě Koldín vyzýval k opatrnosti, co se týká výpovědí na mučidlech. Kládl důraz na prvotní podrobný výslech obviněného, prověřit všechny skutečnosti a až poté poslat obviněného na mučidla. Oproti tomu ale schvaloval mučení tam, kde bylo přesvědčivé, že obviněný je skutečně pachatelem, ale důkazy nebyly tak průkazné, aby vinu pachatele jasně prokázaly. Tuto praxi podporovalo i Obnovené zřízení zemské.¹²⁸

A jaké byly druhy mučení? V 16. století ještě nebyly pod jednotnou úpravou a jejich užívání zcela záviselo na libovůli soudců. Běžný postup byl takový, že po prvotním výslechu na radnici začínala psychická stránka nátlaku v tom, že v mučírně byly obviněnému předváděny mučicí nástroje, načež byl mučen, pravidlem bylo užití skřipce anebo natažení na žebřík. Po každém výslechu anebo po různém druhu mučení měla být písemně zachycena výpověď obviněného.¹²⁹

Je třeba zmínit, že v tomto období, co se týká úpravy mučení, nezháhala ani církev, která se zabývala především heretiky a samozřejmě také čarodějnictvím. Profesori teologie, Heinrich Kramer a Jakub Prenger, jsou označováni jako autoři asi nejznámějšího díla věnovaného mučení a čarodějnictví – *Malleus maleficarum*, tedy Kladivo na čarodějnice¹³⁰ (viz obrázek č. 6). Obrázek č. 6 – Kladivo na čarodějnice, titulní list

¹²⁸ SLUŠNÝ, Jaromír. *Historie mučení*. Praha: XYZ, 2008, str. 69

¹²⁹ MALÝ, Karel a SKŘEJPKOVÁ, Petra. *České právo v minulosti*. 1. vyd. Praha: Orac, 1995, str. 108

¹³⁰ SLUŠNÝ, Jaromír. *Historie mučení*. Praha: XYZ, 2008, str. 69

Samotné Kladivo na čarodějnice nebylo dílem zcela původním, ale vycházelo ze spisu obdobného charakteru – *Direktorium inquisitorium*, který vydal v roce 1376 Nicolas Emmerich z Gironne. Kladivo zcela nepokračovalo v jeho stopách. Z hlediska této práce je z Kladiva na čarodějnice stěžejní část třetí, s názvem K soudnímu řízení proti čarodějům i týkající se všech kacířů jak před církevním, tak i světským soudem, která byla rozdělena do 35 hlav, které pojednávaly o postupech při vyslýchání a mučení.¹³¹

Kladivo na čarodějnice neuvádí konkrétní mučící metody a tak se lze domnívat, že druhy mučení spočívaly na představitosti žalobců, přičemž uvádí, že na obviněné má být vyvíjen tlak a zdůrazňovalo významnost pobytu vězněného v mučírně, z níž měl sálat strach, obavy a nevědomost toho, co bude následovat. Mučení mělo být prováděno tak, aby byl nabyt dojem, že všechno, co se mučenému děje, je jeho vina, jakožto výsledek jeho vlastních skutků, na základě kterých vlastně v mučírně je. Pokud první stupeň mučení nepřinesl žádaný výsledek, mělo být přistoupeno k stupni vyššímu. Před osobu mučenou měly být položeny nástroje, které budou užity v dalším stupni, pakliže se nepřizná. Jestliže strach z předložených předmětů nepřinutil vyslýchaného k přiznání, měl být mučen druhý nebo „až“ třetí den. Z toho je patrné, že se uplatňoval princip presumpce viny a úkolem mučení bylo pouze tento fakt jen potvrdit.¹³²

Samotná církev se k výše zmiňované knize stavěla dvojitým způsobem a to tak, že byla přijímána na straně jedné dost kriticky a vše dospělo tak daleko, že roku 1490 inkvizici odsoudil papež Pius V. (1566-1572) tím, že byla tato kniha zařazena na seznam zakázaných knih. Církevní historici však zdůrazňují, že ani bula papeže Inocence VIII. *Summis desiderantes affectibus* nesouhlasí. Druhá strana mince je však taková, že po bibli se právě tato kniha stala nejtíštěnější knihou.¹³³

Jak již bylo uvedeno, Kladivo na čarodějnice neupravovalo přesně druhy a stupně mučení. Pro lepší pochopení hrůz, které se skrývaly na stránkách tohoto díla, si pomozme případem, který je v našich končinách asi nejznámější. Je to případ z Velkých Losin, který začal nenápadně o velikonoční mši tím, že žebračka Marina Schuchová z Vermířovic nespokla hostii, protože její známá ji potřebovala k léčení dobytka a nabídla jí za to úplatu. Toho si všiml ministrant a vše oznámil faráři. Události nabraly rychlý spád a o všem byl vyrozuměn Jindřich František Boblig z Edelstadtu. 18. srpna 1680 byl zatčen i děkan Kryštof

¹³¹SLUŠNÝ, Jaromír. *Historie mučení*. Praha: XYZ, 2008, str. 93

¹³²SLUŠNÝ, Jaromír. *Historie mučení*. Praha: XYZ, 2008, str. 95

¹³³SLUŠNÝ, Jaromír. *Historie mučení*. Praha: XYZ, 2008, str. 96

Alois Lautner. Dne 26. prosince 1681 biskup povolil mučení Lautnera. Boblig k němu ale přistoupil až po roce a půl, přesně 8. března 1683, kdy proběhlo první mučení děkana a to pomocí palečnic. Děkan se však nepřiznal a proto bylo nutné přejít k druhému stupni – španělské botě, to bylo 10. března 1683. Ani to nestačilo a proto dne 12. března 1683 podstoupil děkan Lautner třetí stupeň mučení a to natahování na skřípec. Potom, co vydržel tyto tři stupně, měl být propuštěn, avšak to se nestalo a mučení pokračovalo dál, protože Boblig si opatřil povolení, které mu to umožnilo. Výsledek byl předem daný, děkan Lautner byl upálen.¹³⁴

Celý proces byl tajný, nemůžeme ani pomyslet o nějakém veřejném zasedání, jako určité kontrole spravedlnosti, plně byla uplatňována zásada inkviziční namísto zásady obžalovací. K zahájení stíhání tedy stačil jakýkoli podnět, jakákoliv domněnka, pomluva či anonymní udání a v mnoha případech obviněný ani pořádně nevěděl, z čeho je podezříván. Domnívám se, že živnou půdu pro libovůli vyšetřovatelů představovala nějaká ucelená kodifikace, která by kompletní trestní proces upravovala. V roce 1656 byl vydán císařem Ferdinandem III. nový hrdelní řád pro Dolní Rakousy – *Constitutio criminalis Ferdinanda*, který vycházel z německého práva a postupně vytlačoval tradiční postupy. Nutno podotknout, že neplatil pro české země. To se změnilo za panování Josefa I., který vydal roku 1707 německy (roku 1708 česky) *Constitutio criminalis Josephina – nové utrpné a hrdelní právo*.¹³⁵

Zákoník byl vydán jako kniha, měl 90 stran, byl rozdělen na dvacet tři obsáhlých článků, které se dále dělily na paragrafy¹³⁶.

Trestní zákoník Josefa I. upravoval právo útrpné v článku XVI. Ve 22 paragrafech. První tři paragrafy upravovaly, které osoby mají být vyjmuty z okruhu osob, jež by mohly být podrobeny mučení. Předně to byly těhotné ženy, ženy v šestinedělí, lidé slabého rozumu, hluchí, němí, střeštění, nebezpečně nemocní a také ti: „kteří v velkých povinnostech a důstojenství postavení jsou, jakož naše císařské a královské rady, doktoři, vladykové krom v ourážce nejvyššího božského i lidského důstojenství a v jiných hrozných zločinstvech.“¹³⁷ Další osoby, na které se nevztahovalo právo útrpné, byli: „nezletilí neb sice mdlí lidé. Ti, kteří

¹³⁴ SLUŠNÝ, Jaromír. *Historie mučení*. Praha: XYZ, 2008, str. 103

¹³⁵ SLUŠNÝ, Jaromír. *Historie mučení*. Praha: XYZ, 2008, str. 106

¹³⁶ ADAMOVIČ, Karolína a SOUKUP, Ladislav. *Prameny k dějinám práva v českých zemích*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk 2010, str. 183

¹³⁷ ADAMOVIČ, Karolína a SOUKUP, Ladislav. *Prameny k dějinám práva v českých zemích*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk 2010, str. 187

*nějakou škodu neb ránu na těle mají a taková, podle svědectví lékaře, kdyby trápení následovati měla, se rozšířiti neb zvětšiti mohla, při takových buď celé trápení se podloží aneb toliko ten stupeň, kterýmby škoda neb rána zvětšená byla, se opouští...*¹³⁸

Mučené osobě měly být prvně představeny nástroje, které budou k mučení užity, a důraz byl kladen na to, aby osoba raději pověděla pravdu bez mučení. Mučení měl provádět mistr popravčí a dále se ho měly účastnit: „*dvá přísežní zřizenci spolu s přísežným písařem.*“¹³⁹ Důležité je pro tuto práci rozdělení mučení do pěti stupňů v paragrafu osmém takto: „*Stupně útrpného práva jsou následující: první vazba aneb šněrování. Druhé přiložení palečnic. Třetí, kde přečinění hrozné a buď žeby palečnice a vhození na žebřík z svrch pravených příčin a okolostojičnosti užívati se nemohlo šroubovací boty. Čtvrté vhození na žebřík a suché tažení a páté oheň.*“¹⁴⁰

Mučení mělo být prováděno obyčejnými nástroji, tím byla odstraněna fantazie vyšetřovatelů a byl dán „řád“ trestního výslechu. Mučení mělo být postupné, podle stupňů a v takové míře, aby nezpůsobilo mučenému nad míru nenapravitelnou škodu na zdraví a těle. Nemělo být příliš dlouhé, konané obyčejně před polednem a s lačnými lidmi, ve všední den a mohlo být rozděleno a vykonáno i ve dvou nebo třech dnech. Paragraf 11 stanovoval povinnost pro osoby přítomné mučení, aby byla tortura poodložena, pokud by osoby přítomné viděly, že hrozí ztráta života anebo nějaké vnitřní zranění.¹⁴¹

Důležitá byla role písaře, protože bylo důležité, jak stanovuje paragraf 12: „*obzvláště náležitě zaopatření učiniti, aby od písaře všechny slova, znamení, ošklivosti, divení, dle možnosti patrně a bedlivě zaznamenané, neméně celý příběh útrpného práva co zjištěnec v představení, přivázáním, při palečnicích odpovídal, jak vyhlížel, se strachovat neb lekal, že jak dlouho jeden stupeň trval, jak dokonán a druhý, začatý byl co mezi tím se zběhlo, jak všechno vykonáno, spolu od mečence vydanými znameními bolesti, zaznamenan byl.*“¹⁴²

---

¹³⁸ ADAMOVIČ, Karolina a SOUKUP, Ladislav. *Prameny k dějinám práva v českých zemích*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk 2010, str. 187

¹³⁹ ADAMOVIČ, Karolina a SOUKUP, Ladislav. *Prameny k dějinám práva v českých zemích*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk 2010, str. 187

¹⁴⁰ ADAMOVIČ, Karolina a SOUKUP, Ladislav. *Prameny k dějinám práva v českých zemích*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk 2010, str. 187

¹⁴¹ ADAMOVIČ, Karolina a SOUKUP, Ladislav. *Prameny k dějinám práva v českých zemích*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk 2010, str. 187

¹⁴² ADAMOVIČ, Karolina a SOUKUP, Ladislav. *Prameny k dějinám práva v českých zemích*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk 2010, str. 187-188

Pokud mučený začal vypovídat pravdu, mělo se trápení odložit, toto konstatoval § 13.¹⁴³ Na tomto paragrafu je, z mého pohledu něco unikátního. Jak mohly osoby, které byly tortuře přítomny, zjistit, že mučený mluvil pravdu? Asi jednoduše, uplatňovala se presumpce viny a proto pokud začal mučení mluvit, jak měl, mučení se odložilo.

Když se mučený přiznal a hned své přiznání odvolal, mělo se pokračovat v mučení suchým tažením anebo šroubováním bot. Kdyby však bylo právo útrpné vykonáno a až poté mučený své přiznání odvolal, neměl být znovu mučen bez nových důkazů. Tento kodex také upravil pořadí mučených, pokud jich bylo více a jak měli být k mučení připraveni. Měly jim být ostříhány vlasy po celém těle, mučení následovalo od mdlejšího před silnějším a žena před mužem.¹⁴⁴

Tento zákoník platil až do roku 1768, kdy byl vydán zákoník Marie Terezie – *Constitutio criminalis Theresiana – Hrdelní řád Marie Terezie*, o jehož překlad do českého jazyka se postaral pražský právník Josef Zeber. Zákoník přebral staré přežitky a nedostatky feudálního trestního práva a zcela opomíjel zásadu *nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege*, kterou formuloval Cesare Beccaria ve svém pojednání O zločinech a trestech v roce 1764. Theresiana uznávala tezi, že korunou důkazů je přiznání obviněného, byť učiněné na mučidlech a ostatní důkazy byly rozděleny podle právní síly do jednotlivých skupin, ke kterým musel soud přihlídnout při vynesení rozsudku. Opět se prosadil princip presumpce viny, obžalovaný tedy musel svou nevinu prokázat, což bylo podstatně ztíženo tím, že neměl nárok na obhájce a záleželo tak na soudci, jak se k celému procesu postaví. Co se tortury týká, tento kodex ještě detailněji popisoval průběh mučení, sjednocoval postupy, k čemuž sloužilo i 45 kreseb, obsahující podrobné nákresy jednotlivých mučicích nástrojů, stejně tak techniky mučení.¹⁴⁵

Zákoník se dělil na dva díly. Díl první tvoří články 1-54 a věnuje se trestnímu řízení, část druhá osahuje články 55-104 a dává výčet jednotlivých skutkových podstat zločinů a trestů za ně ukládaných.¹⁴⁶

---

¹⁴³ ADAMOVIČ, Karolina a SOUKUP, Ladislav. *Prameny k dějinám práva v českých zemích. 2.*, upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk 2010, str. 188

¹⁴⁴ ADAMOVIČ, Karolina a SOUKUP, Ladislav. *Prameny k dějinám práva v českých zemích. 2.*, upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk 2010, str. 188

¹⁴⁵ Slušný, J., *Historie mučení*, Praha 2008, Nakladatelství XYZ, str. 107

¹⁴⁶ ADAMOVIČ, Karolina a SOUKUP, Ladislav. *Prameny k dějinám práva v českých zemích. 2.*, upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk 2010, str. 183

Článek 38, nazvaný O dostatečných příčinách a potahách k útrpnému dotazu, také kdy, proti komu a kterak se předsevzítí má upravuje ve svém prvním paragrafu pojem mučení a ve svém komplexu se věnuje právu útrpnému vůbec. Paragraf 1 tedy mučení vymezuje takto: „*Útrpný dotaz je právní donucující prostředek, aby zapírající zločinec, který strany spáchaného skutku silně postižen jest, v nedostatku úplného důkazu k přiznání přiveden, anebo od na něho padajícího podezření a potahu očištěn byl.*“¹⁴⁷

Paragraf následující stanoví, že k mučení má být přistoupené až po „*vyřčení mezyrčelného rozsudku a bylo uznáno zdalíž potahové k útrpnému dotazu dostatečný jsou na jaký způsob a v kterém stupni rozpověštěný mučen, také na jaké vlastité otázky v mučení tázán býti má a jestli takové uznání nepředchází, nemůže soudce zjištěnému mučením ani hroziti, tím méně jeho skutečným mučením potkati.*“¹⁴⁸

Ještě než se přikročilo k samotnému mučení, měl být na obviněného činen psychologický nátlak nejrůznějšími výhrůzkami a „*bez vložení ruky popravčího mistra na vyšetřovaného, anebo děje se s nějakým ruky vložением mistra popravčího; jest tedy pouhoslové aneboskutečné mučením pohrožování.*“¹⁴⁹ Je to obdobné jako v zákoníku předchozím, obviněný je přiveden do mučírny a popravčí mistr mu nejprve ukazuje nástroje, které slouží k mučení a podává mu výklad o jejich účincích na lidské tělo, těmi ho měl strašit také tím, že je měl vzít do ruky a dělat, jakoby ho chtěl mučit. Ku příkladu měl popravčí mistr přiložit obviněnému palečnice, ale neměl dotahovat šrouby, načež má být obviněnému položena otázka k „*vyznání pravdy*“ s tím, že mu bude ještě dán nějaký čas na rozmyšlenou.¹⁵⁰

Samozřejmě ne všechny osoby bylo možno podrobit právu útrpnému a tak nebylo možno mučit osoby: „*nesmyslné, pošetilé, jako i příliš prosté a lidé mdlé; též také hluší a němí, od kterých jistá znamení míti se nemohou, útrpným dotazem dokona potkáni, ani jim mučením pohrožováno býti.*“¹⁵¹ Stejně tak nemohly být mučeny děti pod čtrnácti lety věku, kromě pohružky nebo několika švihnutími metlou, muži nad šedesát let. Zde však byla drobná

¹⁴⁷ ADAMOVIÁ, Karolina a SOUKUP, Ladislav. *Prameny k dějinám práva v českých zemích. 2.*, upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk 2010, str. 200

¹⁴⁸ ADAMOVIÁ, Karolina a SOUKUP, Ladislav. *Prameny k dějinám práva v českých zemích. 2.*, upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk 2010, str. 200

¹⁴⁹ ADAMOVIÁ, Karolina a SOUKUP, Ladislav. *Prameny k dějinám práva v českých zemích. 2.*, upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk 2010, str. 202

¹⁵⁰ ADAMOVIÁ, Karolina a SOUKUP, Ladislav. *Prameny k dějinám práva v českých zemích. 2.*, upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk 2010, str. 202

¹⁵¹ ADAMOVIÁ, Karolina a SOUKUP, Ladislav. *Prameny k dějinám práva v českých zemích. 2.*, upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk 2010, str. 202

výjimka. Pokud se takový muž soudci zdál být „čestvým“ a mohl mučení přestat, mučen být mohl.¹⁵² Záleželo tedy jen na libovůli soudci, jak se rozhodne, o možném odvolání zmínka není. Osoby churavé, nebezpečně raněné anebo nemocné, přičemž panuje obava, že by při mučení mohly zemřít, dále nezletilí a staří měli být pouze zastrašováni. Mučení se nemohly podrobit těhotné ženy a ženy v šestinedělí, ty pokud měli kojnou, mohly být lehce útrpně tázány. Nezapomnělo se ani na osoby vyššího stavu, ve vysokých hodnostech a důstojnosti, dále doktoři a příslušníci šlechty „*krom zlo skutku urážené božské a světské velebnosti, pro zradu země a jiných přetěžkých zlých skutků.*“¹⁵³

Obdobně jako Josephina i Theresiana stanovila různé stupně mučení, kdy první stupeň spočíval v přiložení palečnic, druhý ve šněrování zepředu, třetí ve skřipci s napnutím a natažením těla na žebřík a poslední stupeň byl oheň přiložený k tělu na nataženém žebříku. Tyto stupně platily pro české země, pro země rakouské byly stupně obdobné, čtvrtý stupeň však chyběl. Ten, kdo překonal všechny stupně mučení, nesměl být již dále mučen. V Josephině zmiňované použití španělské boty je upraveno i v Theresianě, i když poněkud rozdílně. Španělská bota stojí mimo základní stupně mučení a má se užit pouze u mučení mužů, kde by užití palečnice, šněrování nebo skřipce nebylo příhodné a opět o tom rozhodoval soudce. Theresiana výslovně stanovila, že pouze tyto druhy mučení jsou zákonné a jiné způsoby se zakazují.¹⁵⁴

Theresiana zakotvovala také povinnost právního písaře nebo toho, kdo vedl zápis protokolu, aby zapsal „*všechny vyšetřované řeči, znamení, truchlení, užasnutí tolik, co je možné, zřejmě se poznamenali celé mučení, co vyšetřovaný při představení útrpných nástrojů, při vázání, a tak dále při každé odsadě mluvil, jak vyhlížel jak užasl, jak dlouho jeden stupeň trval, jak se vykonal a druhý začal, co mezi tím se stalo. Jak všechno se dokonalo. Jako i od mučeného více anebo méně ukazovaná bolesti citelnost se poznamenává a hlavně všechny jeho odpovědi a výpovědi, co nejpilněji sepsané ani ze zlolesti ani z nedbalosti to nejmenší slovo vynecháno anebo přidáno nebylo.*“¹⁵⁵

---

¹⁵² ADAMOVIČ, Karolína a SOUKUP, Ladislav. *Prameny k dějinám práva v českých zemích*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk 2010, str. 202

¹⁵³ ADAMOVIČ, Karolína a SOUKUP, Ladislav. *Prameny k dějinám práva v českých zemích*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk 2010, str. 202

¹⁵⁴ ADAMOVIČ, Karolína a SOUKUP, Ladislav. *Prameny k dějinám práva v českých zemích*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk 2010, str. 202-203

¹⁵⁵ ADAMOVIČ, Karolína a SOUKUP, Ladislav. *Prameny k dějinám práva v českých zemích*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk 2010, str. 203

Kdyby některá z přítomných osob zaznamenala, že mučený začíná vypovídat pravdu, mělo se s mučením zastavit a mučenému měla být dána svoboda bez skutečného vzbuzování bolesti. Avšak pokud se stalo, že se obviněný rychle přiznal, bez dostatečného mučené, ale poté přiznání rychle odvolal, měl být dokonán ten stupeň mučení, který byl předtím započat, ale bez zostření, „*to jest: aby se silněji nešroubovalo anebo nezatahovalo*“.¹⁵⁶

Zákoník také pamatoval na to, pokud se stalo, že mučenému vznikla nějaká škoda na svých údech, měl být ošetřen ranhojičem nebo lazebníkem a měla mu být poskytnuta veškerá potřebná pomoc a zákoník výslovně stanovil, konkrétně v paragrafu 32, že lékařská pomoc měla být zabezpečena přítomností ranhojiče nebo lazebníka přímo v mučírně.¹⁵⁷

Theresiana také stanovila dobu, po kterou mohl být obviněný mučen. Ta byla stanovena na dobu 15 minu¹⁵⁸t a nikdo nesměl být mučen vícekrát nežli třikrát, vyjma toho „*jenž mučení třikrát vydržel a buďto dokona nic se nepřiznal, anebo k čemu se přiznal, potom zase vždy odvolal, obyčejně prázdny a oproštěný mý být, protože od předešlých potahů skrze vystalé mučení se dostatečně očistí.*“¹⁵⁹

Mučena mohla být osoba obviněná ze zločinu, za který mohl být uložen trest smrti anebo pro případ, že by újma z mučení nebyla vyšší nežli újma, která hrozila z vyšetřovaného zločinu. Mučení se, dle odhadu, v době, kdy platila Theresiana, podrobovalo asi 30 lidí ročně a samotná Marie Terezie tajně dne 25. října 1773 mučení zakázala, avšak zrušeno bylo až císařským výnosem ze dne 3. ledna 1776. V roce 1787 byl vydán Obecný soudní řád kriminální Josefa II. a ten se již o tortuře vůbec nezmiňuje.¹⁶⁰

---

¹⁵⁶ ADAMOVIČ, Karolina a SOUKUP, Ladislav. *Prameny k dějinám práva v českých zemích. 2.*, upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk 2010, str. 204

¹⁵⁷ ADAMOVIČ, Karolina a SOUKUP, Ladislav. *Prameny k dějinám práva v českých zemích. 2.*, upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk 2010, str. 204

¹⁵⁸ Slušný, J., *Historie mučení*, Praha 2008, Nakladatelství XYZ, str. 107

¹⁵⁹ ADAMOVIČ, Karolina a SOUKUP, Ladislav. *Prameny k dějinám práva v českých zemích. 2.*, upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk 2010, str. 204

¹⁶⁰ SLUŠNÝ, Jaromír. *Historie mučení*. Praha: XYZ, 2008, str. 107

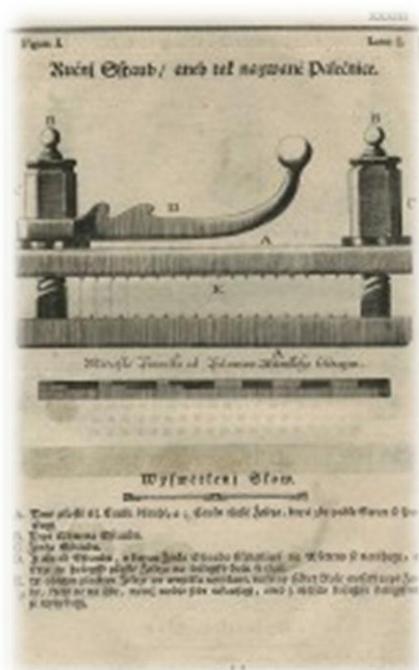
7. Nástroje užívané k mučení

V předchozích kapitolách byly několikrát zmíněny nástroje užívané k mučení. I přes jejich nepřehlednou škálu, byly takové, které se hojně užívaly, zejména díky tomu, že byly přímo uznávány zákonem, jako prostředek k donucení obviněného k výpovědi.

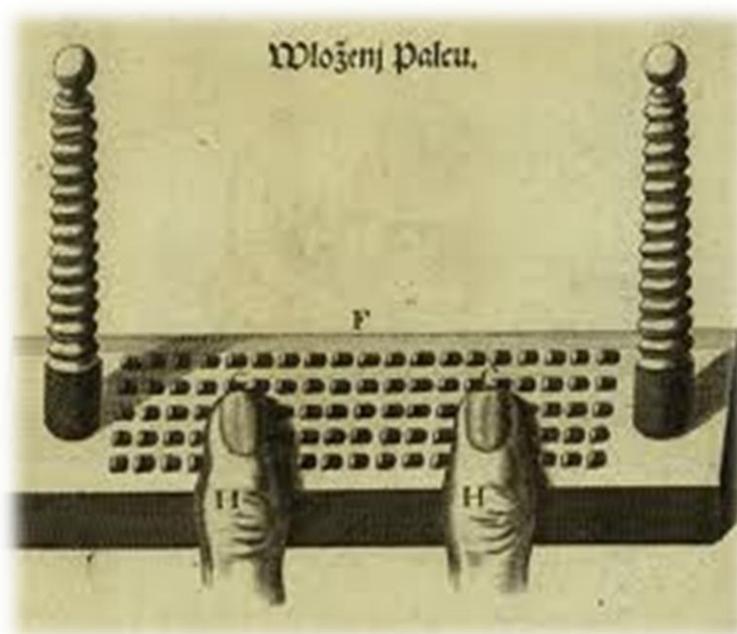
7.1 Palečnice

Použití palečnic (viz obrázek č. 7, č. 8, č. 9) bylo chápáno jako užití nižšího stupně mučení a byl to nástroj, který se skládal ze dvou a v pozdějších dobách ze tří posuvných ploch, které byly spojeny rámem a vzájemně propojeným jedním šroubem, anebo dvěma šrouby. Záleželo také na tom, zda plochy palečnic byly hladké, či „vylepšeny“ hranami či hroty, což muka trýzněného zvyšovalo, stejně tak jako drcení kloubů. Palečnice mohly být přikládány jak na prsty rukou, tak také na prsty u nohou. V českých zemích bylo zvykem přikládat palečnice na nehtová lůžka prstů na ruce.¹⁶¹

Obrázek č. 7

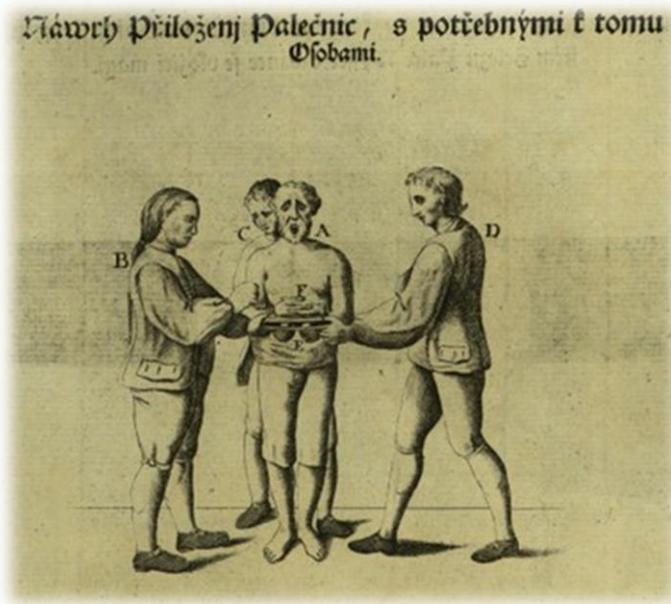

Obrázek č. 8

¹⁶¹ SLUŠNÝ, Jaromír. *Historie mučení*. Praha: XYZ, 2008, str. 150-151

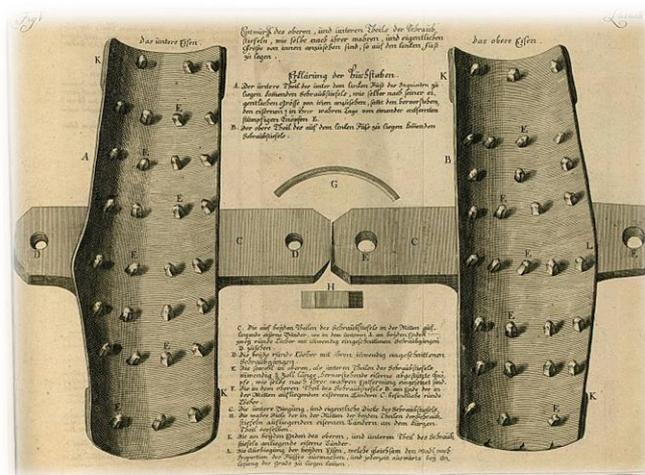
Obrázek č. 9

7.2 Španělská bota

Dalším proslulým nástrojem k mučení sloužila španělská bota (viz obrázek č. 10) která se přikládala na lýtko trápeného a její princip byl podobný jako u palečnic, tady protilehlých ploch, které se dotahovaly šrouby a byly zevnitř osazeny trny. Španělská bota způsobovala fatální poranění, zejména holenní kosti, které bylo extrémně bolestivé a velmi dlouho se hojilo.¹⁶² Josephina tento druh mučení stavěla na druhý stupeň po palečnicích, Theresiana jej stavěla mimo stupnici (viz předcházející kapitola).

Obrázek č.10

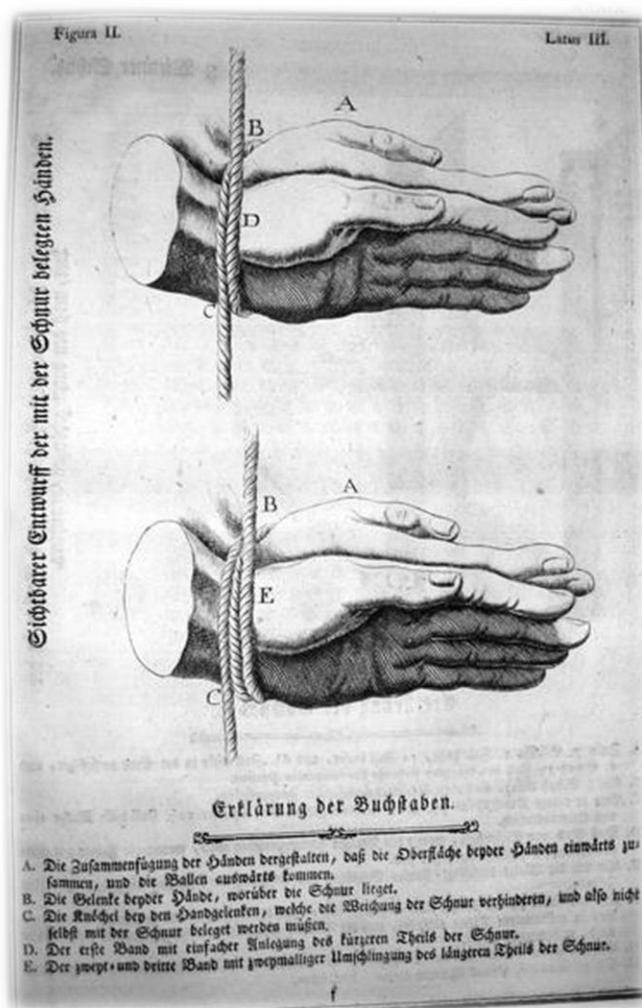

¹⁶² SLUŠNÝ, Jaromír. *Historie mučení*. Praha: XYZ, 2008, str. 151

7.3 Šněrování rukou

Tento způsob mučení využíval tělesné váhy a protiváhy těla mučeného (viz obrázek č. 11) jakož i fyzikálních zákonů. Podstatou bylo to, že obviněnému byly svázané ruce, buď vpředu anebo za zády, a poté byl mučený vytažen pomocí lana za takto svázané ruce ke stropu mučírny. V případě uvázání rukou zepředu se poté tělo díky gravitační síle a vztaženým rukou stávalo přirozeným závažím, které pomalu vyťahovalo svaly a šlachy, až došlo k jejich vykloubení. Tento proces byl jistě urychlen v případě, že ruce byly šněrovány za zády. K tomuto druhu mučícího prostředku se zásadně přistupovalo až po vykonání jiných útrap, protože se stávalo, že fyzicky zdatným jedincům se v podstatě nic nestalo, avšak po předchozím utrpení docházelo i fyzicky zdatných osob ke kýženému výsledku z pohledu vyšetřovatelů.¹⁶³

Obrázek č.11

¹⁶³ SLUŠNÝ, Jaromír. *Historie mučení*. Praha: XYZ, 2008, str. 146

7.4 Natažení na skřípec (žebřík)

V českých zemích byla konstrukce skřípce (viz obrázek č. 12) poněkud odlišná od skřípce jinde v Evropě, resp. v zemích, které nebyly pod Habsburskou nadvládou. Byl tvořen silným žebříkem, který byl opřený o stěnu mučírny. Měl několik možností využití díky tomu, že některé příčle tohoto nástroje se mohly otáčet díky propojení s rumpálem. Právě zde byly přivazovány nohy a ruce mučeného, aby mohlo dojít k tlaku pomocí otáčení rumpálu. Výsledek byl většinou jednoznačný – vykloubení rukou, nohou, přetrhání šlach. Skřípec dostal své jméno zejména díky tomu, že při jeho použití vydával rumpál skřípavé zvuky. V českých soudních dokumentech je mučení na skřípci označováno jako suché tažení.

Obrázek č. 12

7.5 Mučení pomocí ohně

Ačkoliv by se mohlo zdát, že mučení pomocí ohně bylo nejpoužívanějším prostředkem k mučení, musím konstatovat, že tomu tak skutečně bylo, avšak spíše než ve středověku, tak v dobách ještě starších. Důmyslnost použití ohně se nevztahovala jen na použití přímého ohně, ale i na použití rozpáleného železa, ale i žhavých uhlíků. Způsob mučení ohněm znala jak Josephina, tak i Theresiana, která k tomu měla i podrobnou kresbu (viz obrázek č. 13). Vlastimil Vondruška uvádí ve své knize Katovny a mučírny případ faráře Michala z kostela sv. Jiljí, který byl trápen na hradě Karlštejně pomocí ohně v roce 1840. Farář Michal musel stát bosýma nohama na rozžhaveném plechu. Avšak tím celé trápení

nekončilo, protože mistr katovského řemesla mu ještě vkládal do podpaží rozžhavená železa.¹⁶⁴

Obrázek č. 13

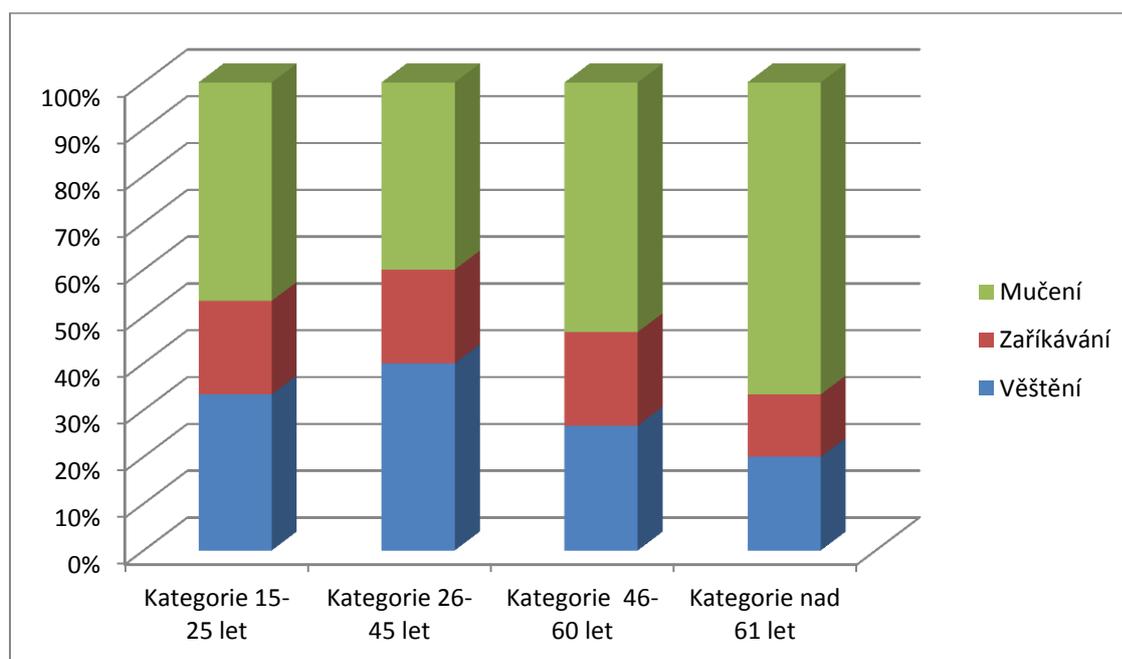
¹⁶⁴ VONDRUŠKA, Vlastimil. *Katovny a mučírny*. Vyd. 1. Praha: Svoboda-Libertas, 1993, str. 45

8. Anketa – iracionální důkazní prostředky českého procesního práva

V této kapitole provedu rozbor znalostí z oblasti právní historie, resp. znalosti historického procesního řízení. Průzkum byl prováděn dotazníkovou metodou s okruhem 8 uzavřených a 2 polootevřených otázek. Seznam respondentů byl stanoven na základě věku, dosažené vzdělání pro tento průzkum nebylo rozhodující a stejně tak případné povolání. Průzkum byl prováděn pomocí sociální sítě Facebook a to u kategorie 15 – 25 let, kategorie 26 – 45 let, kategorie 46 – 60 let, u kategorie nad 61 let byl průzkum prováděn dotazníkovou metodou při osobním rozhovoru. Každá kategorie je rovnoměrně zastoupena 15ti účastníky.

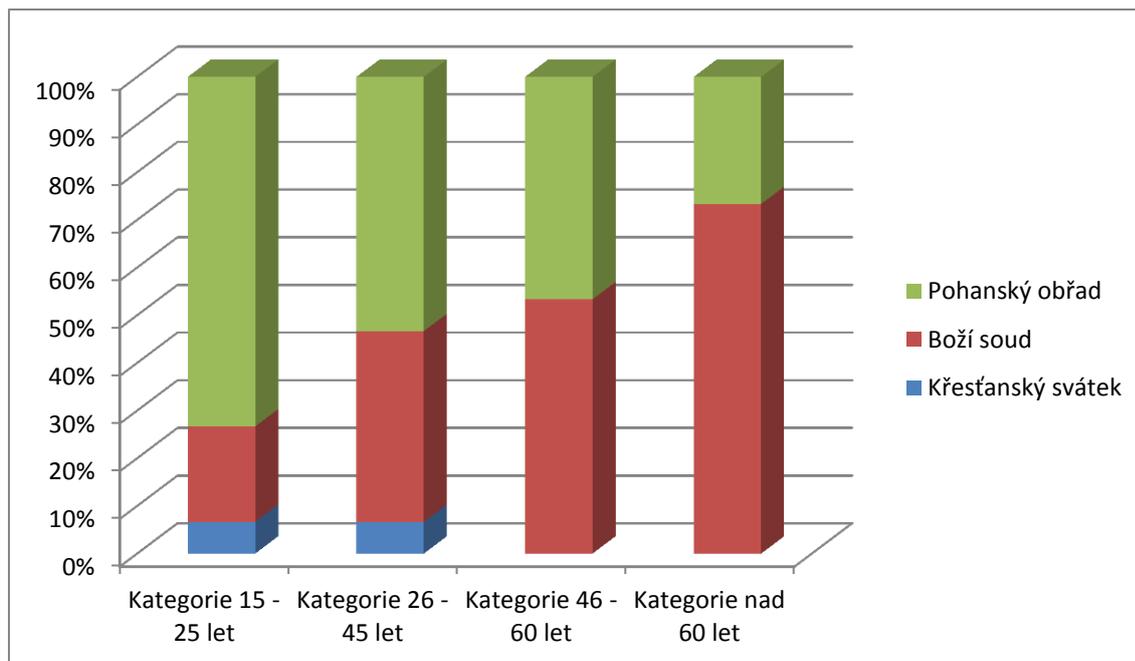
1. Co si představujete pod pojmem iracionální důkazní prostředek v procesním právu?

- a. Věštění
- b. Zařikávání
- c. Mučení

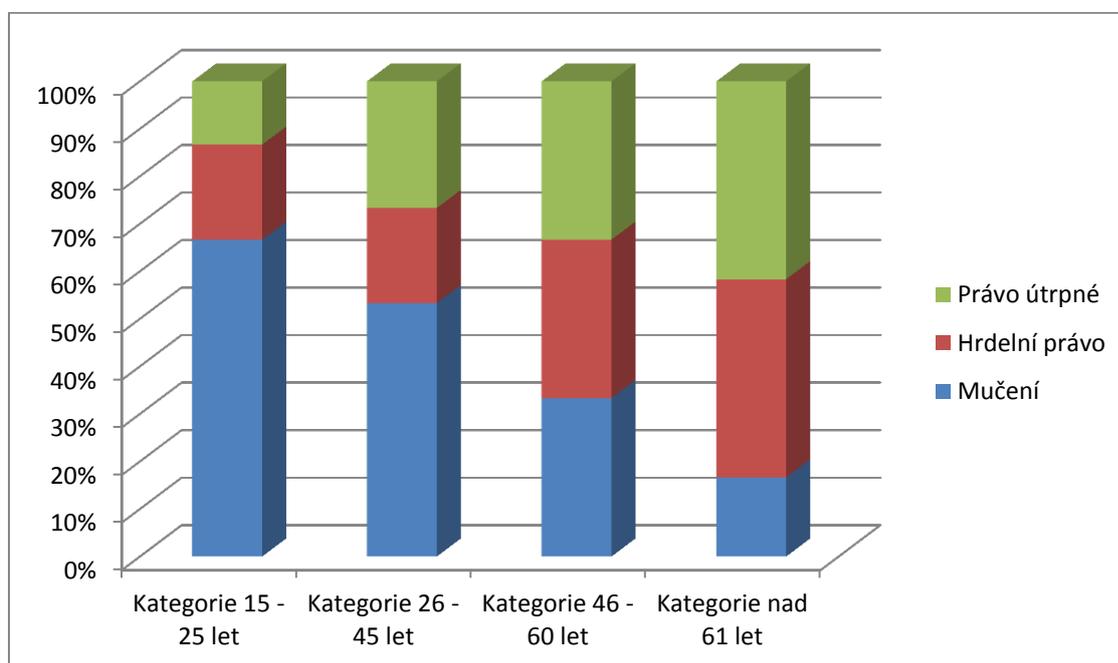
2. Co si představujete pod pojmem ordál?

- a. Křesťanský svátek
- b. Boží soud
- c. Pohanský obřad, při kterém se obětovala zvířata

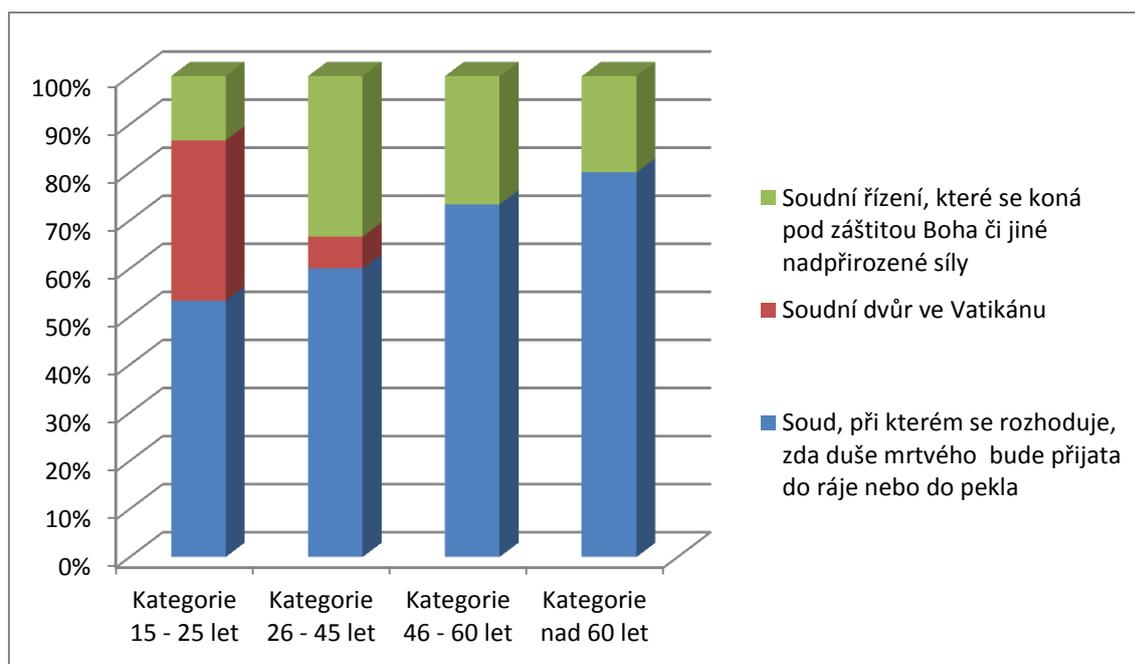
3. Co si představujete pod pojmem tortura?

- Mučení
- Hrdelní právo
- Právo útrpné

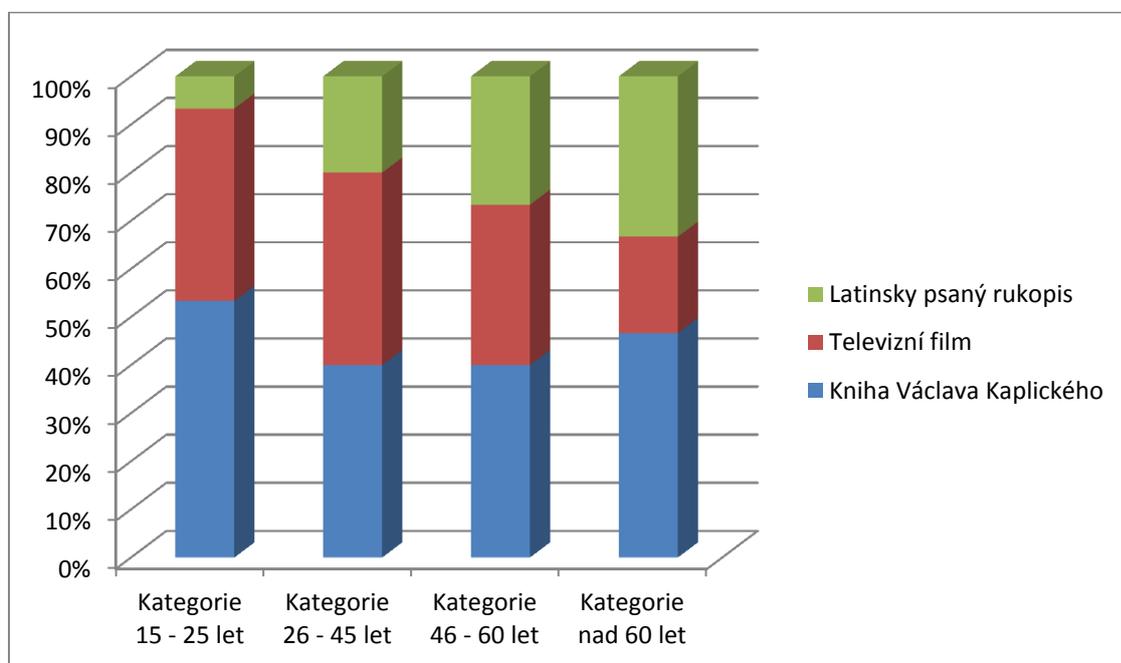
4. Co si představujete pod pojmem boží soud?

- Soud, při kterém se rozhoduje, zda duše mrtvého bude přijata do ráje nebo do pekla
- Soudní dvůr ve Vatikánu
- Soudní řízení, které se koná pod záštitou Boha či jiné nadpřirozené síly

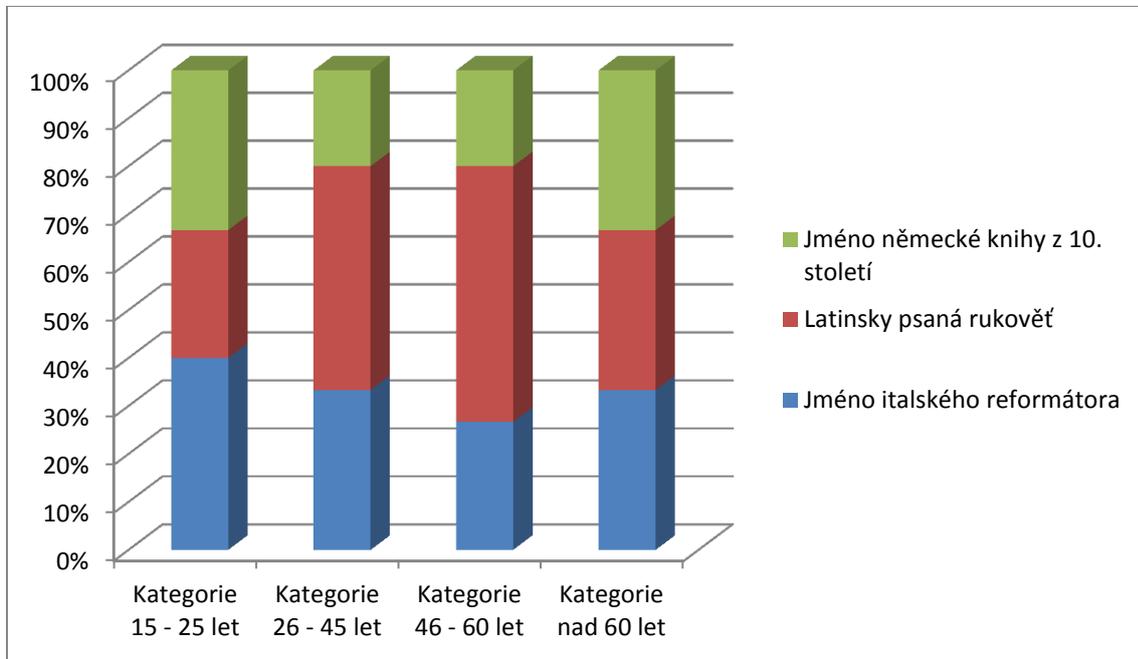
5. Co si představujete pod názvem Kladivo na čarodějnice v souvislosti s vyšetřováním případů čarodějnictví.

- Knihu Václava Kaplického
- Televizní film
- Latinsky psaný rukopis obsahující teologické představy o temných, nadpřirozených silách, které působí na člověka a mohou ho „posednout“

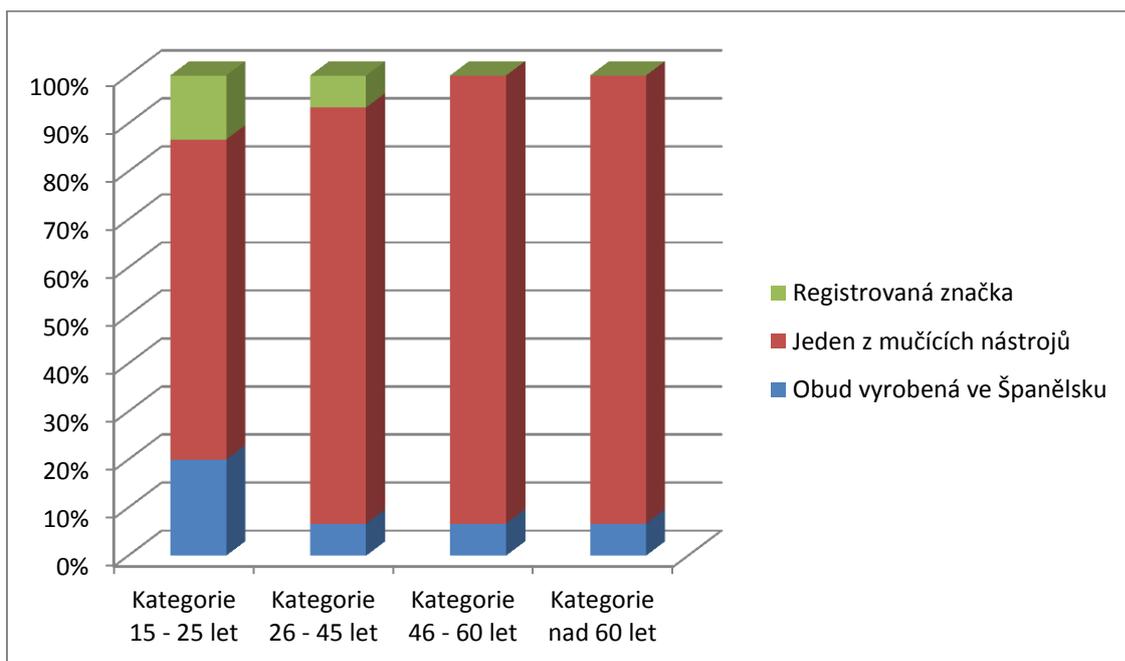
6. Co si představujete pod pojmem Malleus Maleficarum?

- Jméno italského reformátora
- Latinsky psanou rukověť, jejíž autorství je připisováno Heinrichu Kramerovi a Jakobu Sprengerovi
- Jméno německé knihy z 10. Století

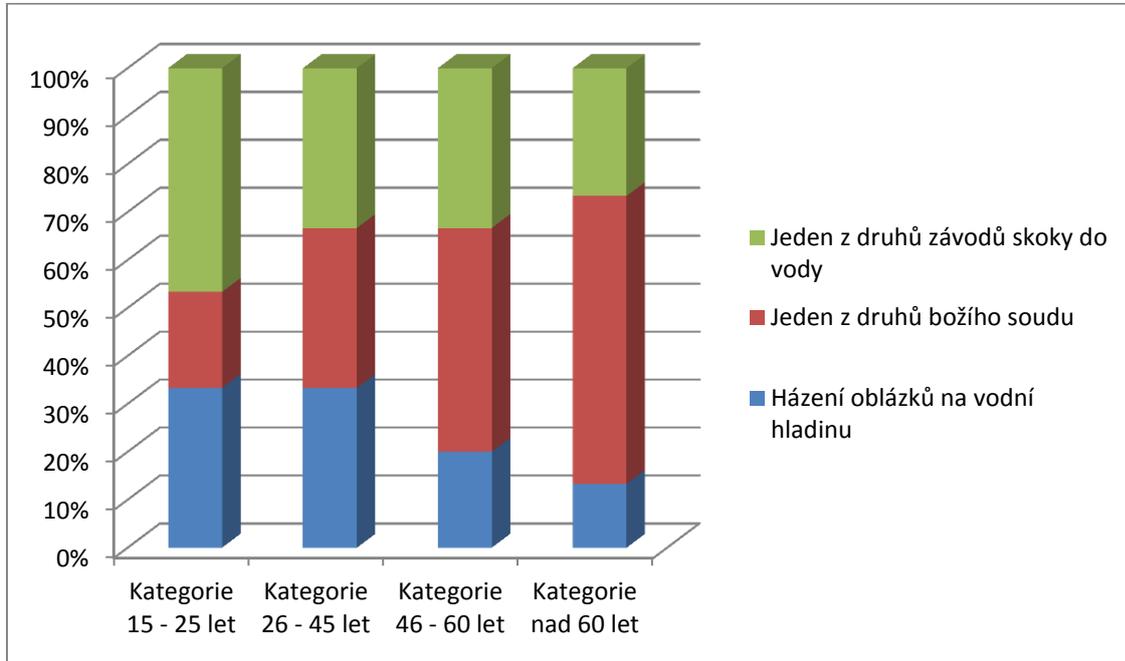
7. Víte, co znamená sousloví španělská bota?

- Obuv vyrobená ve Španělsku
- Jeden z mučících nástrojů užívaných při výslechu
- Registrovaná značka výrobků ze Španělska

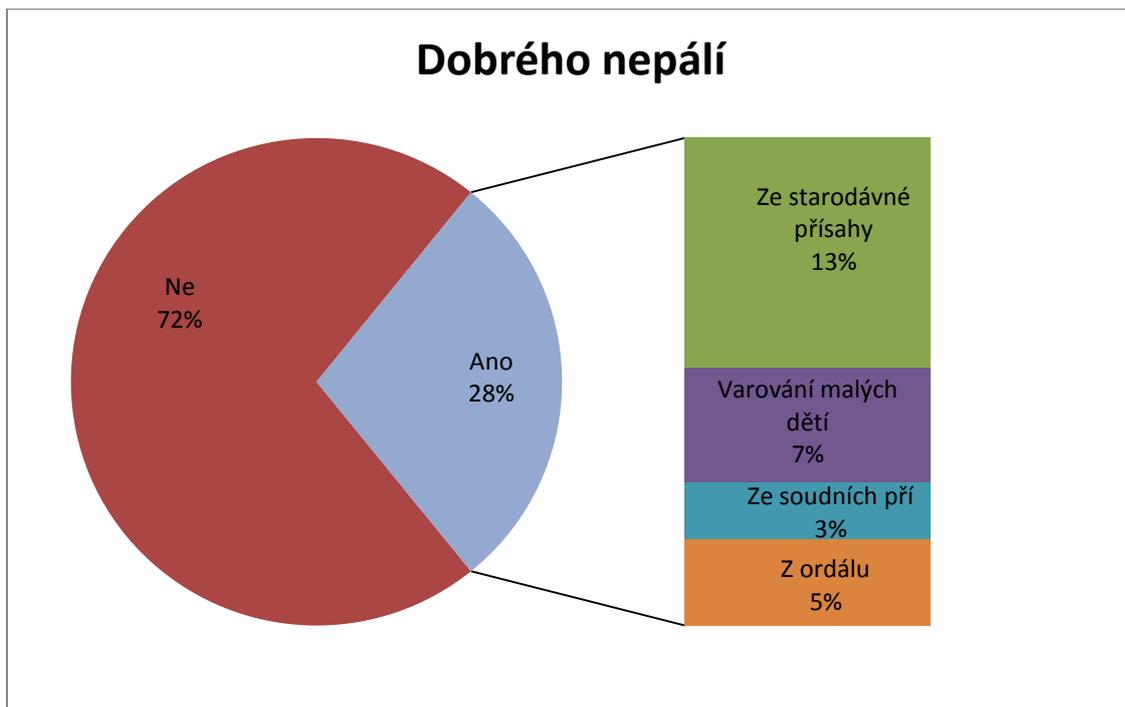
8. Víte, co znamená pojem metání na vodu?

- a. Házení oblázků na vodní hladinu
- b. Jeden z druhů božího soudu
- c. Jeden z druhů závodů skoky do vody

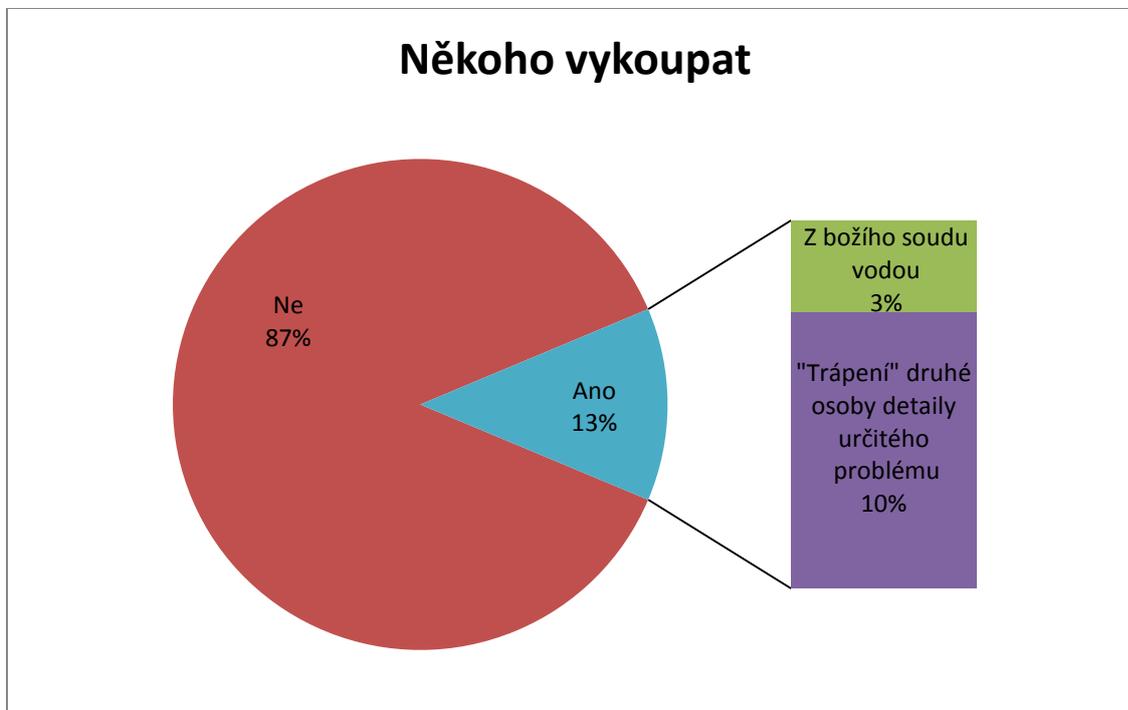
9. Víte, jak vzniklo rčení „dobrého nepálí“?

- a. Pokud ano, rozveďte.
- b. Ne, nevím.

10. Víte, jak vzniklo rčení „někoho vykoupat“?

- a. Pokud ano, rozveďte.
- b. Ne, nevím

Vyhodnocení ankety

Provedený průzkum zcela koresponduje s představou autora o historickém právním povědomí různých skupin obyvatelstva. Nejslabší znalost projevila skupina osob ve věku 15 – 25 let věku, naopak skupinou nejsilnější byla skupina osob ve věku nad 60 let. Domnívám se, že se zde projevuje i náboženské vyznání u starší generace oproti generacím mladším.

V první otázce byl stěžejním pojmem iracionální důkazní prostředek a ze třech nabízených možností odpovědi byla nejčastější odpověď uvedena pod písmenem c), tedy mučení, a to napříč všemi generacemi.

V otázce druhé měli respondenti odpovědět na to, co znamená slovo ordál. Nejvíce kladných odpovědí dostal pohanský obřad, při kterém se oběťují zvířata, nejméně boží soud. Bez překvapení zůstal poměr respondentů správných odpovědí, opět zde platí, čím vyšší věk, tím více správných odpovědí. Překvapivou odpovědí bylo označení křesťanského svátku ve

dvou případech. I přes to, že česká společnost je převážně ateistická, byla pro mne tato odpověď poněkud překvapivou.

Otázka třetí směřovala k zodpovězení pojmu tortura. Nejvíce odpovědi se vztahovalo k mučení, následovalo hrdelní právo a jako poslední bylo označováno právo útrpné. Tyto výsledky nebyly překvapivé, zajímavá je pouze křivka toho, jak se u jednotlivých generací mění počty odpovědi ve vztahu mučení – právo útrpné, přičemž u nejmladší generace převládá mučení, u nejstarší generace je tomu právě naopak.

Čtvrtá otázka byla, co se výsledku týká, velmi překvapivá. Bohužel to svědčí o hrubé neznalosti, podle mého názoru, základních reáliích v právní oblasti a o tu nejmladší generace. Na otázku, co znamená pojem boží soud, drtivá většina respondentů odpověděla, že se jedná o soud, při kterém se rozhoduje, zda bude duše mrtvého přijata do ráje anebo do pekla. Domnívám se, že v tomto případě došlo k záměně pojmu poslední soud a boží soud, avšak nejsem schopen vyhodnotit, zda to bylo nepochopením otázky nebo obyčejnou neznalostí. Avšak nejprekvapivější odpovědi se skýtaly pod písmenem b) soudní dvůr ve Vatikánu. Celkem 5 respondentů z kategorie 15 – 25 let a jeden z kategorie 25 – 45 let, celkem tedy 10% ze všech, vyhodnotilo, že právě soudní dvůr ve Vatikánu je soudem božím.

Otázka pátá byla poněkud sugestivní, ale to bylo záměrem. Předpokládám základní znalosti literatury, a proto jsem zařadil, jako jednu z možností odpovědi na otázku, co je to Kladivo na čarodějnice, knihu Václava Kaplického. Nicméně otázka se vztahovala k procesnímu právu a výsledky byly podle předpokladu. Pouze 14 respondentů označilo jako správnou odpověď, že Kladivo na čarodějnice je latinsky psaný rukopis obsahující teologické představy o temných, nadpřirozených silách, které působí na člověka a mohou ho „posednout“. Odpovědi zcela jistě byly ovlivněny literárním dílem Václava Kaplického a jeho filmového zpracování.

Sedmá otázka byl vyložený „chyták“, protože Malleum Maleficarum je originální název Kladiva na čarodějnice, které bylo předmětem otázky šesté. Nicméně výsledky nekorespondují s výsledky otázky předchozí. Nejvíce kladných odpovědí dostala možnost b) latinsky psaná rukověť, jejíž autorství je připisováno Heinrichu Kramerovi a Jakobu Sprengerovi. Nutno podotknout, že „vítězství“ to nebylo přesvědčivé, tuto odpověď označilo 24 respondentů z 60.

Otázka sedmá byla zodpovězena dle předpokladů, pojem španělská bota je obecně známý a výsledek nebyl nikterak překvapivý. Drtivá většina respondentů vybrala možnost, že španělská bota je jedním z mučících nástrojů.

Poslední uzavřená otázka souvisí s ordálem vodou, avšak zástupci nejmladší generace v anketě tuto možnost volili nejméně. Přednost dávali zejména skokům do vody a házení oblázků na vodní hladinu. S přibývajícímí léty respondentů se měnil i obraz odpovědí ve prospěch božího soudu.

Poslední dvě otázky ankety souvisely se známými pořekadly, jejichž vznik souvisí právě s božími soudy, avšak povědomí o jejich vzniku je slabé, což se potvrdilo. Jistě každý zná úsloví „dobrého nepálí“, avšak kde se vzalo, jak vzniklo? Toto pořekadlo souvisí s ordálem železem a přísahou na rozžhaveném železe, což bylo rozebráno na jiném místě této práce. Jednoduše řečeno, ten, kdo byl dobrý a odříkal přísahu bezchybně, byl zároveň i dobrý a proto ho žhavé železo nepálilo a při vyhrál. V pozměněné podobě se nám toto úsloví dochovalo až do dnešní doby, avšak spojení se soudní pří si již nedokážeme představit.

Obdobně rčení „někoho vykoupat“ má svůj prapůvod u soudních pří, resp. božích soudů. V dnešní době je toto úsloví hojně užíváno studenty a žáky na všech stupních školního systému a to nejčastěji v tom smyslu, že i přes to, že student řekl úplně všechno, zkoušející ho „vykoupal“, tedy chtěl vědět daleko více, než bylo, z pohledu žáka, nezbytné a hlavně zbytečné. Ze všech 15 respondentů ve věku 15 – 25 let nikdo nevěděl původ tohoto lidového pořekadla.

Závěrečné hodnocení této ankety dopadlo dle papírových předpokladů. Obecné povědomí o právní historii jsou nejslabší u kategorie nejmladších respondentů, naopak nejsilnější byly u kategorie věkově nejstarší.

Závěr

Iracionální důkazní prostředky tak, jak byly představeny v této práci, jsou pro současný soudní systém nemyslitelné a absolutně nepřijatelné. Soudce se nemůže při výroku o vině či nevině spolehnout na to, že bude „osvícen“ vyšší silou, která mu našeptá konečný rozsudek, stejně tak osoba obviněná nemůže být násilím nebo dokonce mučením donucena k přiznání. To platí pro „civilizované“ země.

Podíváme-li se např. do Afriky, zjistíme, že v Kongu, v horské vrchovině Uvira, stále probíhají u kmene Bafuliru procesy s čaroději a čarodějnicemi. Proces vede kmenový soud nazývaný kihango a to až čtyřikrát měsíčně.

Před soud jsou postaveni muži a ženy, u nichž je podezření na provozování magie. Pokud je obžalovaná osoba shledána vinnou, nejtypičtějším trestem je vyhnání z vesnice. *"Odsouzený člověk musí opustit komunitu okamžitě. Tak se uchrání před lynčováním,"*¹⁶⁵ vysvětlil v rozhovoru se žurnalisty kmenový stařešina Edmond Simba. V této odlehle konžské oblasti stále hodně lidí věří, že nemoci, nehody, ale i smrt se nestávají bez nějaké příčiny, ale mají je na svědomí jednotlivci, které je třeba identifikovat a zneškodnit. K tomuto slouží systém kmenové justice založené na tradičních zvycích a pověrách. Ke zjištění možného čarodějnictví používá soudce nylonové vlákno "mimořádné a odolné". Vlákno je položeno na kovový talíř, který se zahřívá nad ohněm. Pokud vlákno praskne, je obžalovaná osoba prohlášena za čaroděje či čarodějnici.¹⁶⁶

I na tomto příkladu můžeme vidět, že i přes zcela nesmyslný proces je nutno stanovit pravidla, protože ta dodávají, alespoň dle mého názoru, celému soudu jakýsi „punc“ věrohodnosti, protože bez pravidel je chaos a anarchie. Nejinak tomu bylo v dobách našich předků, moderní forenzní metody neexistovaly, naproti tomu bylo tolik nevysvětlitelných jevů, které zcela jistě musely být dílem nadpřirozeným. Právě nevědomost byla zdrojem toho, že se lidé uchýlovali k praktikám, které měly objasňovat příčiny a důsledky různých sporů.

---

¹⁶⁵ Soudy s čaroději v Kongu: Lukrativní byznys kmenových náčelníků. *Soudy s čaroději v Kongu: Lukrativní byznys kmenových náčelníků* [online]. 14.4.2013 [cit. 2014-02-17]. Dostupné z: <http://zpravy.ihned.cz/c1-59688520-kongo-carodejnickvi-soud-lukrativni-byznys-kmenovy-nacelnik>

¹⁶⁶ Soudy s čaroději v Kongu: Lukrativní byznys kmenových náčelníků. *Soudy s čaroději v Kongu: Lukrativní byznys kmenových náčelníků* [online]. 14.4.2013 [cit. 2014-02-17]. Dostupné z: <http://zpravy.ihned.cz/c1-59688520-kongo-carodejnickvi-soud-lukrativni-byznys-kmenovy-nacelnik>

Procesní pravidla u soudu tak byla zcela jasně daná, nikoliv však objektivní, ale výsledek byl takový, že bylo nějakým způsobem nutno rozhodnout.

Ordály zaznamenaly rozkvět ve 12. století, později ztrácejí na síle nástupem dalších iracionálních důkazních prostředků. Jejich konec je, dle názorů právních historiků spojen se 14. stoletím, ale není to názor zcela přesný, protože v menší míře se vyskytovaly i např. v 18. století, což je podpořeno případem z Kelče, popisovaným v této práci, který je datován rokem 1729.

V práci jsem se pokusil vymezit nejznámější druhy iracionálních důkazních prostředků. Z analýzy pramenů bylo zjištěno, že nejčastějším ordálem byla aplikace studené vody, dále zkouška žhavým železem chůzí po radlicích, soudní souboj (meč a kyj), v minimální míře ordál horkou vodou, ordál losem, ordál přísahy na rozpáleném železe a na konci 14. století se objevující ordál broděním.

Podstatně známější než boží soudy je zcela jistě tortura. Právo útrpné bylo běžnou součástí vyšetřovacího procesu a netvoří ho jen inkvizice, což je všeobecná domněnka, ale jak bylo v práci uvedeno, velmi podrobně ho upravovaly a pokládaly za zcela zákonnou možnost dobrání se „pravdy“, jako koruny důkazu, rakouské zákoníky s platností pro české země.

Bohužel i dnes, v 21. století jsou na světě země, kde je mučení rovněž využíváno, i když se „o tom moc nemluví“, ale různé signály ze všech koutů světa toto tvrzení podporují.

Domnívám se, že cíl, který si tato práce dala ve svém úvodu, byl naplněn. Cílem práce nebylo popsat vyčerpávajícím způsobem všechny iracionální prostředky, které se užívaly na území českých zemí, což vzhledem k rozsahu práce není ani dost dobře možné, protože časové období, které tato práce popisuje je obrovské a myslet si, že „shrnutí“ tak rozsáhlého časového úseku našich dějin do cca 60 stran by bylo nadmíru nadsazené. Cílem této práce bylo nastínit problematiku důkazních prostředků uplatňovaných v důkazním řízení v minulosti. Práce podává obraz o důkazech, které jsou pro dnešního člověka nepochopitelné, nejen ke způsobu jeho obstarávání, ale i o průběhu procesního řízení. Očividná byla kategorizace lidí do různých kast, kdy příslušníkům každé z kast přináležela jiná práva a samozřejmě čím vyšší postavení, tím více práv pro každého jedince. Zcela jasně a bez jakýchkoliv okolů bylo toto postavení uzákoněno v již několikrát zmiňovaných zákonících rakouských.

Pro mne osobně byla ze všech věcí tou nejméně pochopitelnou myšlenka, že k doznání má být obviněný mučen, protože si myslím, že i tehdejší společnost musela vědět, že pod tlakem nejenom psychické, ale i fyzické bolesti člověk udělá téměř cokoliv.

Dovolím si proto zakončit tuto práci výrokem Josefa Švejka, kterou pronesl, když byl obviněn ze zločinu proti císařské koruně a vysvětloval ostatním spoluvězňům, jak vypadalo vězení dřívější, načež končí slovy, s nimiž se plně ztotožňuji – poměry se rozhodně zlepšily.

Resumé

Irrational evidence as has been presented in this work are the current judicial system is absolutely unthinkable and unacceptable. The judge is not in the opinion of the guilt or innocence rely on it to be "enlightened" higher power that he whisper final judgment, as well as a person can not be accused of violence or even forced to confess under torture. This applies to the "civilized" countries.

If we look, for example, in Africa, we find that in the Congo, in the mountain highlands Uvira, are still ongoing with the tribe Bafuliru processes with wizards and witches. The process results in tribal court kihango called up four times a month.

Ordeal recorded heyday in the 12th century later lose the power of irrational onset of other evidence. Their end is, in the opinion of legal historians associated with the 14th century, but it is not entirely accurate opinion as to a lesser extent, were also found for example in the 18th century, which is supported by the case of Kelč, described in this work, which is dated 1729th.

In my work I have tried to define the most common types of irrational evidence. An analysis of the sources, it was found that the most common Ordal the application of cold water, then hot iron test walk on the coulter, the judicial duel (sword and mace), the minimum amount of hot water ordeal , ordeal by lot oath ordeal of hot iron and the 14th century emerging ordeal splash.

Much more famous than God's judgment is certainly tortura. Right torture was routine part of the investigation process and it does not form a Inquisition, which is a common assumption, but how was work stated in detail regulate it and found it completely legal possibility to reveal its " truth" as the Crown evidence, Austrian codes valid for Czech country.

Unfortunately, even today, in the 21st century world countries where torture is also used, even when the " do not talk about it much," but different signals from all over the world support this claim.

I think the objective that this work has given in his introduction , was fulfilled. The aim of the work was to describe exhaustively all irrational means that were used in the Czech lands, which, given the scope of work is not really possible , because the time period that this

work describes the vast and think that "summary" and the extensive time section of our history into 60 pages would be extremely exaggerated. The aim of this study was to outline the issues of evidence applied in the evidence procedure in the past. The work gives a picture of evidence that are incomprehensible to modern man, not the manner of its provision but also during process management. Apparently, the categorization of people into different castes, the members of each caste belonged to any other rights and of course the higher the position , the more rights for each individual. Clearly and without any ado this status has been enacted in several times mentioned Austrian law books .

Seznam použité literatury:

KNIHY:

- ADAMOVIČ, Karolina a SOUKUP, Ladislav. *Prameny k dějinám práva v českých zemích*. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. 362 s. Dokumenty. ISBN 978-80-7380-271-4.
- FRANCEK, Jindřich. *Čarodějnické příběhy*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2005. 249 s. ISBN 80-7185-697-5.
- HOFFMANN, František. *Jihlavské právo*. Havlíčkův Brod: Krajské nakladatelství, 1959.
- JANIŠOVÁ, Jana. *Šlechtické spory o čest na raně novověké Moravě: (edice rokové knihy zemského hejtmana Václava z Ludanic z let 1541-1556): historická studie a edice*. Vyd. 1. Brno: Matice moravská, 2007. 470 s. *Prameny dějin moravských*; sv. 14. ISBN 978-80-86488-47-9.
- JIREČEK, Hermenegild, ed. *Obnovené právo a Zřízení zemské dědičného království Českého = Verneuerte Landes-Ordnung des Erb-Königreichs Böhmen 1627*. V Praze: Nákladem F. Tempského, 1888. vi, 596 s.
- KAPRAS, Jan. *Soudy boží vodou a ohněm v českém právu*. V Praze: J. Kapras, 1933. 13 s.
- KLABOUCH, Jiří. *Staré české soudnictví: (jak se dříve soudovalo)*. Vyd. 1. Praha: Orbis, 1967. 417 s.
- MALÝ, Karel a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3., přeprac. vyd. Praha: Linde, 2003. 673 s. ISBN 80-7201-433-1
- MALÝ, Karel a SKŘEJPKOVÁ, Petra. *České právo v minulosti*. 1. vyd. Praha: Orac, 1995. 269 s. ISBN 80-85903-01-6.
- MARKOV, Josef. *Kapitoly z dějin českého zemského soudního řízení 12.-17. století*. 1. vyd. Praha: Academia, 1967. 336 s.
- MÍČA, Ladislav. *Ordály a přísaha v českém zemském právu doby předhusitské*. Diplomová práce, Olomouc, 2010.

- *Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí.* [Praha]: Paseka, 1996-2003. 28 sv. ISBN 80-7203-007-8. Svazek 3. a 23
- PALACKÝ, František, ed. *Archiv český, čili, Staré písemné památky české i moravské: z archivův domácích i cizích. Díl šestý.* W Praze: [Wýbor zemský w králowství Českém], 1872. 639 s.
- POLC, Jaroslav V. a HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. *Pražské synody a koncily předhusitské doby.* 1. vyd. Praha: Karolinum, 2002. 319 s. ISBN 80-246-0214-8.
- SCHELLE, Karel., KUČHTA, Josef., *Boží soudy jako důkazní prostředek v českém procesním právu za feudalismu,* in: Sborník prací učitelů Právnické fakulty v Brně. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1981, s. 117
- SLUŠNÝ, Jaromír. *Historie mučení.* Praha: XYZ, 2008. 285 s. ISBN 978-80-7388-071-2.
- SVÁTEK, Josef. *Dějiny poprav a katů v Čechách.* V tomto souboru vyd. 1. Praha: Havran, 2004. 225 s. Mýtus; sv. 10. ISBN 80-86515-45-1.
- VANĚČEK, Václav. *Dějiny státu a práva v Československu do roku 1945: vysokoškolská učebnice.* 3., dopln. a přeprac. vyd. Praha: Orbis, 1976. 581 s.
- VANĚČEK, Václav. *Základy právního postavení klášterů a klášterního velkostatku ve starém českém státě: (12.-15. stol.): [zakladatelská práva: pozemková vrchnost: imunita]. Část třetí, Imunita soudní.* V Praze: nákladem vydavatelovým, 1939. 105 s. Práce ze semináře československých právních dějin na právnické fakultě Karlovy university v Praze; čís. 24.
- VONDRUŠKA, Vlastimil. *Katovny a mučírny.* Vyd. 1. Praha: Svoboda-Libertas, 1993. 70 s. Minulost; 1. ISBN 80-205-0321-8

- Z DUBÉ, Ondřej a ČÁDA, František, ed. *Nejvyššího sudího Království českého Ondřeje z Dubé Práva zemská česká*. V Praze: Česká Akademie věd a umění, 1930. xi, 231 s
- ŽEMLIČKA, Josef. *Počátky Čech královských: 1198-1253: proměna státu a společnosti*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2002. 964 s. Česká historie; sv. 10. ISBN 80-7106-140-9

ODBORNÉ ČASOPISY:

- BRANDL, Vincenc. *Staročeské řízení soudní*. Právník, časopis věnovaný vědě právní i státní 8, 1869
- BRANDL, Vincenc. *Statuta conradi*. Právník, časopis věnovaný vědě právní i státní 12, 1873
- KUČHTA, Josef a SCHELLE, Karel. *Boží soudy jako důkazní prostředek v českém procesním právu za feudalismu* in: Sborník prací učitelů Právnické fakulty v Brně, Brno 1981, s. 109-130
- PANÁČEK, Jan. *Kat a hrdelní právo v České Lípě*, in Časopis spolku přátel starožitností, č. 119, ročník 2011.
- SATURNÍK, Theodor. *Miscellanea historico-iuridica*; sborník prací o dějinách práva napsaných k oslavě šedesátin JUDra Jana Kaprasa, řádného profesora Karlovy university, jeho přáteli a žáky. Praha 1940, s. 247-255

INTERNETOVÉ ZDROJE:

- SVĚRÁK, Antonín., *Z doby "božího soudu"* in: *Záhorská kronika: vlastivědný sborník Záhoří a Pobečví*, 1928, roč. X., č. 4. [citováno 8. února 2014]. Dostupný on-line z:
<http://www.historie.hranet.cz/zk/zk10-4.pdf>

- Soudy s čaroději v Kongu: Lukrativní byznys kmenových náčelníků. *Soudy s čaroději v Kongu: Lukrativní byznys kmenových náčelníků* [online]. 14.4.2013 [cit. 2014-02-17]. Dostupné z: <http://zpravy.ihned.cz/c1-59688520-kongo-carodejnickvi-soud-lukrativni-byznys-kmenovy-nacelnik>